

Procjena, nadgledanje i vrednovanje reforme sektora bezbjednosti i rodna pitanja

Nikola Popović

Procjena, nadgledanje i vrednovanje reforme sektora bezbjednosti i rodna pitanja

Nikola Popović

Napomena o autoru

Nikola Popović je stručni saradnik za rodna pitanja, mir i bezbjednost u UN-INSTRRAW koji koordiniše aktivnosti koje se tiču politike, istraživanja i izgradnje kapaciteta o rodnim pitanjima i reformi sektora bezbjednosti, sprovođenju UNSCR 1325 i obuke o rodnim pitanjima za pripadnike sektora bezbjednosti. Prije nego što se priključio UN-INSTRRAW-u, Nikola je radio sa žrtvama rodnog nasilja u Bosni i Hercegovini. Nikola je magistar pravnih nauka (LLM), iz oblasti podrške međunarodnim mirovnim operacijama, pri čemu je diplomu stekao u Irskom centru za ljudska prava, a postdiplomske studije je završio i iz oblasti ljudskog razvoja (UNDP).

Urednice

Megan Bastik i Kristin Valasek, DCAF

Zahvalnica

Zahvaljujemo se sljedećim osobama na komentarima na nacrt ovog priručnika, koji su za nas bili od neprocjenjive važnosti: svim učesnicima virtualne diskusije o *Uvrščavanju rodnih pitanja u procjenu, nadgledanje i vrednovanje RSB-a*, Hilari Enderson, Karin Odran, Megan Bastik, Stefanu Derkonu, Luki Van Goru, Džulijet Hant, Toiko Klepe, Mini Luitikajnen, Endrjuu Meklinu, En Orner, Debri Rubin, Dženifer Sahalub i Kristini Valasek. Osim njih, zahvalnost dugujemo i Bendžaminu Baklendu, Entoniju Dramondu i Mugihu Takešiti za pomoć pri uređivanju ovog priručnika i Anji Ebnoter na uputstvima kako da se uradi ovaj projekat.

Set priručnika o rodnim pitanjima i RSB-u

Ovaj Priručnik o procjeni, nadgledanju i vrednovanju reforme sektora bezbjednosti i rodnim pitanjima je dio *Seta priručnika o rodnim pitanjima i RSB-u*. Osmišljen je tako da na praktičan način predstavi rodna pitanja za sve one koji rade na reformi sektora bezbjednosti i kreatore politika u tom sektoru, i sastoji se od sljedećih 13 priručnika i njima odgovarajućih praktikuma:

1. Reforma sektora bezbjednosti i rodna pitanja
 2. Reforma policije i rodna pitanja
 3. Reforma sistema odbrane i rodna pitanja
 4. Reforma pravosuđa i rodna pitanja
 5. Reforma kaznenog sistema i rodna pitanja
 6. Upravljanje granicama i rodna pitanja
 7. Parlamentarni nadzor nad sektorom bezbjednosti i rodna pitanja
 8. Donošenje politike nacionalne bezbjednosti i rodna pitanja
 9. Nadzor civilnog društva nad sektorom bezbjednosti i rodna pitanja
 10. Privatne vojne i zaštitarske kompanije i rodna pitanja
 11. Procjena, nadgledanje i vrednovanje RSB-a i rodna pitanja
 12. Obuka o rodnim pitanjima za zaposlene u sektoru bezbjednosti
 13. Primjena rezolucija o ženama, miru i bezbjednosti u reformi sektora bezbjednosti
- Aneks o međunarodnim i regionalnim zakonima i podzakonskim aktima

DCAF, OEBS/ODIHR i UN-INSTRRAW duguju izričitu zahvalnost Ministarstvu vanjskih poslova Norveške koje je omogućilo da ovaj Set priručnika ugleda svjetlost dana.

DCAF

Ženevski centar za demokratsku kontrolu oružanih snaga (DCAF) promoviše dobru upravu i reformu sektora bezbjednosti. Centar vrši istraživanja o dobrim praksama, podstiče razvoj odgovarajućih standarda na državnom i međunarodnom nivou, daje preporuke za razvoj odgovarajuće politike, vrši savjetodavnu ulogu i pruža državama programe podrške. Partnere DCAF-a čine vlade, parlamenti, institucije civilnog društva, međunarodne organizacije i niz aktera u sektoru bezbjednosti, kao što su policija, sudstvo, obavještajne agencije, granične službe i vojska.

OEBS/ODIHR

Kancelarija za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) je glavna institucija koja je u okviru OEBS-a zadužena za ljudsku dimenziju pitanja bezbjednosti, tj. široki koncept koji obuhvata zaštitu ljudskih prava, razvoj demokratskih društava sa naglaskom na izbore, izgradnju institucionalnih kapaciteta i upravu, jačanje vladavine prava i promovisanje istinskog poštovanja i međusobnog razumijevanja među pojedincima, kao i među narodima. ODIHR je dao svoj doprinos stvaranju ovog Seta priručnika.

UN-INSTRRAW

Međunarodni istraživački i obrazovni institut Ujedinjenih nacija za unapređenje položaja žena (UN-INSTRRAW) je jedina organizacija UN-a ove vrste, sa zadatkom razvijanja programa istraživanja koji doprinose jačanju položaja žena, i postizanja rodne ravnopravnosti širom svijeta. Putem stvaranja saveza sa zemljama članicama UN-a, međunarodnim organizacijama, akademskim krugovima, civilnim društvom i ostalim akterima, UN-INSTRRAW:

- sprovodi istraživanja koja su usmjerena na konkretno preduzimanje aktivnosti po pitanjima roda i njegovog konkretnog uticaja na politiku, programe i projekte;
- stvara veze neophodne za upravljanje znanjem i razmjenu informacija;
- jača kapacitete ključnih učesnika, kako bi se pitanja roda integrisala u politiku, programe i projekte.

Slika na naslovnoj strani © Keystone, Bilderberg, Georg Knoll, 2004.

© DCAF, OEBS/ODIHR, UN-INSTRRAW, 2008.

Sva prava su zaštićena.
ISBN 978-92-9222-148-5

Citirati kao: Nicola Popovic. „Procjena, nadgledanje i vrednovanje reforme sektora bezbjednosti i rodna pitanja.“ *Set priručnika o rodnim pitanjima i reformi sektora bezbjednosti*. Ur: Megan Bastick i Kristin Valasek. Ženeva: DCAF, OSCE/ODIHR, UN-INSTRRAW, 2008.

Prevela Dragana Čurović. Lektura i korektura Biljana Ristović.
Štampa: UNAGRAF d.o.o.

SADRŽAJ

Akronimi	iii
1. Uvod	1
2. Šta su procjena, nadgledanje i vrednovanje RSB-a?	1
3. Zbog čega su rodna pitanja bitna za procjenu, nadgledanje i vrednovanje RSB-a?	3
3.1 Ojačati pružanje bezbjednosti i pravde	3
3.2 Sveobuhvatna i participatorna RSB	4
3.3 Izgraditi nediskriminatorne i reprezentativne institucije sektora bezbjednosti koje promovišu ljudska prava	4
4. Na koji se način rodna pitanja mogu uvrstiti u procjenu, nadgledanje i vrednovanje RSB-a?	5
4.1 Na koji se način rodna pitanja mogu uvrstiti u procjenu RSB?	5
<i>Ko vrši procjenu?</i>	5
<i>Šta se procjenjuje?</i>	6
<i>Na koji način treba vršiti procjenu?</i>	7
<i>Na koji se način rodna pitanja mogu uvrstiti u postojeći okvir za procjenu RSB-a?</i>	8
4.2 Na koji se način rodna pitanja mogu uvrstiti u nadgledanje i vrednovanje RSB-a?	8
<i>Ko vrši nadgledanje/vrednovanje?</i>	8
<i>Šta se nadgleda/vrednuje?</i>	12
<i>Na koji način treba vršiti nadgledanje/vrednovanje?</i>	12
4.3 Na koji se način može sprovesti rodna revizija institucija sektora bezbjednosti?	14
<i>Ko je ovlašten da sprovodi rodnu reviziju?</i>	14
<i>Ko je objekat revizije?</i>	16
<i>Na koji način treba sprovesti reviziju?</i>	16
4.4 Na koji se način mogu nadgledati i vrednovati inicijative za integraciju rodnih pitanja u institucije sektora bezbjednosti?	18
<i>Ko vrši nadgledanje i vrednovanje?</i>	18
<i>Šta se nadgleda i vrednuje?</i>	19
<i>Na koji način treba vršiti nadgledanje i vrednovanje?</i>	19
5. Ključne preporuke	20
6. Dodatni izvori informacija	21
Aneks A: Primjer pokazatelja: reforma pravosuđa i rodna pitanja	23

AKRONIMI

CEDAW	Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena
CIDA	Kanadska agencija za međunarodni razvoj
CRC	Konvencija o pravima djeteta
DDA	Odjeljenje Ujedinjenih nacija za razoružanje
DFID	Britansko Odjeljenje za međunarodni razvoj
FSKA	Fond za sprječavanje konflikta u Africi
ILO	Međunarodna organizacija rada
LGBT	Lezbijski, homoseksualni, biseksualni i transeksualni
MO	Ministarstvo odbrane
NiV	Nadgledanje i vrednovanje
NVO	Nevladina organizacija
OCD	Organizacija civilnog društva
OECD-DAC	Odbor za pomoć u razvoju Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj
RBM	Upravljanje na osnovu postignutih rezultata
RN	Rodno nasilje
RSB	Reforma sektora bezbjednosti
RSBP	Reforma sektora bezbjednosti i pravosuđa
SBPP	Sigurnost, bezbjednost i pristup pravosuđu
UN	Ujedinjene nacije
UNDP	Program UN-a za razvoj
UN SCR 1325	Rezolucija 1325 Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija o ženama, miru i bezbjednosti

Procjena, nadgledanje i vrednovanje reforme sektora bezbjednosti i rodna pitanja

1 Uvod

Proces reformi podrazumijeva promjene. Kako bi ove promjene dovele do očekivanih rezultata i imale očekivani uticaj, kreatori politike, oni koji se ovim pitanjima bave u praksi i pripadnici akademskih institucija su razvili različite mjerne metode. U postojećoj literaturi se navodi potreba za integriranjem sveobuhvatne procjene, nadgledanja i vrednovanja u okviru reforme sektora bezbjednosti (RSB).¹ Važno je da se u ove procese uvrste rodna pitanja, kako bi se stvorio sektor bezbjednosti koji odgovara na bezbjednosne i pravosudne potrebe muškaraca, žena, mladića, djevojaka, djevojčica i dječaka.

U ovom Priručniku će biti objašnjena dva oblika rodno odgovorne procjene, nadgledanja i vrednovanja (NiV). Kao prvo, u Priručniku ćemo se osvrnuti na postojeće okvire za procjenu RSB-a, strategije za nadgledanje i vrednovanje i način na koji se rodna perspektiva može uvrstiti u različita sredstva i pristupe. Kao drugo, u Priručniku se raspravlja o inicijativama za integraciju rodničkih pitanja u institucijama sektora bezbjednosti, uključujući i način na koji treba da se sprovede rodna revizija i NiV integracije rodničkih pitanja. U ovom Priručniku se navode sljedeća sredstva i metode: sveobuhvatni i participativni procesi prikupljanja podataka; saradnja i koordinacija rada između različitih odjeljenja; prikupljanje i upotreba podataka razvrstanih po polu, starosti i etničkoj pripadnosti; rodno odgovorno upravljanje na osnovu postignutih rezultata; rodno osjetljivi pokazatelji i razgovori u fokus grupama.

Ovaj Priručnik sadrži:

- Uvod u procjenu, nadgledanje i vrednovanje
- Objašnjenje zašto je važno da rodna pitanja budu uvrštena i načini na koje ovo može da unaprijedi i ojača procjenu, NiV
- Polazne tačke za uključivanje rodničkih pitanja u procjenu, NiV RSB-a
- Na koji način treba sprovesti rodnu reviziju institucija sektora bezbjednosti, kako i na koji način treba nadgledati i vrednovati uticaj inicijativa za integraciju rodničkih pitanja
- Ključne preporuke
- Dodatne izvore informacija

Ovaj Priručnik je prvenstveno namijenjen onima koji su u institucijama sektora bezbjednosti zaduženi za sprovođenje RSB-a, nacionalnoj vladi i parlamentu, međunarodnim/regionalnim organizacijama i donatorima i organizacijama civilnog društva. Namijenjen je, takođe, osoblju zaposlenom u ovim organizacijama koje je zaduženo za integraciju rodničkih pitanja u sektor bezbjednosti. Osim teorijskog pregleda postojećih izvora informacija, ovaj Priručnik se nadovezuje na informacije dobijene direktno od stručnjaka koji se bave oblašću rodničkih pitanja i RSB, a do kojih smo došli tokom globalne virtualne diskusije u kojoj je učestvovalo 160 ljudi.²

2 Šta su procjena, nadgledanje i vrednovanje RSB-a?

U relativno novoj oblasti RSB, trenutno se primjenjuju različiti okviri i metode za procjenu potreba i mjerenje uticaja. Oni se razlikuju u zavisnosti od učesnika, u koje spadaju pojedinačne institucije sektora bezbjednosti, donatori, poslanici ili organizacije civilnog društva (OCD), i od specifične/ih institucije/a sektora bezbjednosti koje su pod kontrolom. Sektor bezbjednosti nije homogen. Sastoji se od različitih i složenih institucija, koje imaju različite bezbjednosne i pravosudne funkcije i primjenjuju različite procese kako bi omogućile postojanje svoje unutrašnje odgovornosti.

Za više informacija vidi Priručnik o RSB-u i rodničkih pitanjima

Premda postoje različita shvatanja procjene, nadgledanja i vrednovanja, u ovom Priručniku će se koristiti sljedeće definicije:

Procjena podrazumijeva proces sistematskog prikupljanja podataka, koji za cilj ima da jasno odrazi datu situaciju. Ovim procesom se analizira kontekst - uključujući različite faktore, učesnike, rizike i potrebe - kako bi se odredili programski ciljevi i napravila osnova za buduće nadgledanje i vrednovanje

Procjena RSB-a, po mišljenju OECD-DAC, se

može opisati kao: „proces konsultovanja, prikupljanja podataka i analize... [i] metode koje podrazumijevaju procjenu lokalnog konteksta i identifikovanja prioriteta za pružanje podrške bezbjednosti i pravdi“.³ U ovom Priručniku, termin procjena će se isključivo odnositi na analizu izvedenu prije sprovođenja procesa RSB-a. Institucije, poput OECD-DAC, Svjetske banke, Klingendel instituta i ostalih, su odredile metode i smjernice za vršenje procjene RSB-a, koju su prepoznale kao aktivnost koja je od suštinskog značaja za razvoj i primjenu procesa RSB-a.⁴ Cilj sprovođenja procjene RSB-a je da se dođe do saznanja o učesnicima sa lokalnog, regionalnog i međunarodnog nivoa, o specifičnim pružaocima bezbjednosnih i pravosudnih usluga, kao i o specifičnim bezbjednosnim i pravosudnim potrebama stanovništva. Podaci dobijeni procjenom mogu da se uvrste u zakonodavstvo, proces planiranja, budžete, izvještaje i postojeću politiku i usluge. Detaljna i participativna procjena dovodi do održivog i djelotvornog procesa RSB-a, jer se njome dobijaju precizne informacije o onoj vrsti reformi koja je stvarno neophodna.

Rodna revizija je analiza rodne odgovornosti određene institucije ili sredine. Kada govorimo o institucijama sektora bezbjednosti, revizija je „nezavisna, objektivna aktivnost procjene koja za cilj ima da doda na vrijednosti i unaprijedi rad organizacije koja je u pitanju. Ona pomaže organizaciji da ostvari svoje ciljeve uvođenjem sistematskog pristupa, po određenim disciplinama, kako bi se procijenila i unaprijedila djelotvornost upravljanja rizikom, procesi kontrole i upravljanja uopšte.“⁵ Rodna revizija se može primijeniti na institucije sektora bezbjednosti, sa ciljem da se usmjeri proces integracije rodnih pitanja putem određivanja potreba i obezbjeđivanjem osnovnih podataka. Rodnim revizijama se analizira integracija rodnih pitanja na nivou politike, strukture, budžeta i osoblja, a u nju spadaju i viđenja ljudi o prisutnosti rodnih pitanja u institucijama u kojima rade, kao i njihovo shvatanje ravnopravnog učešća u procesu odlučivanja. Rodne revizije se mogu sprovesti samostalno ili kao sastavni dio rodno odgovorne procjene RSB-a.

Nadgledanje je „stalna aktivnost koja prije svega za cilj ima da menadžerima i glavnim učesnicima pruža redovne povratne informacije i nagovještava napredak ili ukazuje na njegov izostanak u dolaženju do očekivanih rezultata. Nadgledanjem se upoređuje stvarno stanje ili djelovanje sa onim što je bilo planirano ili očekivano u skladu sa unaprijed utvrđenim standardima. Nadgledanje, uopšteno gledano, obuhvata prikupljanje i analizu podataka o procesu primjene, strategijama i rezultatima i preporučivanje popravni mjera.“⁶

Nadgledanje je način upravljanja procesom RSB-a kojim se može odrediti da li preduzete inicijative daju očekivane rezultate, tj. da li su postignuti programski ciljevi. Za nadgledanje RSB-a se mogu koristiti različite strategije i sredstva. Kako bi se izmjerio stepen u kome je došlo do promjena, podaci prikupljeni ovim procesom se mogu mjeriti na osnovu polaznih podataka koji su prikupljeni tokom početne procjene.

Pokazatelj je „mjera kojom se odgovara na pitanje u kom stepenu i da li je uopšte došlo do napretka ka postizanju određenog cilja“.⁷ Uopšteno uzevši, pokazatelji promjene, postignuća i uticaj prevode u mjerljive i uporedive kvalitativne ili kvantitativne podatke. Pokazatelji se mogu odrediti u početnim fazama RSB-a, a potom koristiti kao sredstvo za nadgledanje i vrednovanje kako bi se odredilo da li su ostvareni ciljevi RSB.

Vrednovanje je „sistematska i objektivna procjena tekućeg ili završenog projekta, programa ili politike, njegovog/njenog kreiranja, primjene i rezultata. Za cilj ima da odredi relevantnost i stepen u kome su dostignuti ciljevi, da odredi efikasnost razvoja, djelotvornost, uticaj i održivost. Vrednovanjem bi trebalo da se dođe do vjerodostojnih i korisnih informacija koje omogućavaju da i korisnici i donatori naučene lekcije uvrste u proces odlučivanja. Vrednovanje se odnosi i na proces određivanja značaja ili vrijednosti aktivnosti, politike ili programa.“⁸ U svrhu ovog Priručnika, vrednovanje će biti definisano tako da se dešava po završetku nekog programa, projekta ili aktivnosti. Upoređivanjem učinka sa unaprijed određenim ciljevima i postavljenim standardima, ispitivanje postojećih u odnosu na očekivane rezultate omogućava da se prepoznaju postignuća kao i nedostaci. Stoga se vrednovanjem RSB-a mogu odrediti dobra i loša praksa koje bi trebalo da definišu naredne aktivnosti, kao i buduće programe/projekte u istoj oblasti. Procjena, nadgledanje i vrednovanje imaju za cilj da RSB bude transparentan, djelotvoran i efikasan proces koji omogućava izgradnju povjerenja u učesnike i institucije sektora bezbjednosti kao i stvaranje njihove odgovornosti.

U učesnike koji su uključeni u procjenu, nadgledanje i vrednovanje RSB spadaju:

- Poslanici
- Mehanizmi za nadgledanje sa međunarodnog i regionalnog nivoa
- Donatori
- Institucije sektora bezbjednosti
- Nezavisni organi u koje spadaju ombudsmani/komisije
- Organizacije civilnog društva.

Vidi Priručnike o parlamentarnom nadzoru nad sektorom bezbjednosti i rodnim pitanjima i nadzoru civilnog društva nad sektorom bezbjednosti i rodnim pitanjima.

Sveobuhvatno prikupljanje podataka i poznavanje sredine i kapaciteta predstavljaju osnovu za sistematsku primjenu budućih programa, projekata i reforme. U svakom slučaju, RSB se često sprovodi u sredinama u kojima prikupljanje podatka predstavlja veliki izazov ili uopšte nije moguće, kao što je to slučaj sa društvima koja se nalaze u postkonfliktom periodu ili društvima u tranziciji.

Opšti izazovi koji se tiču procjene, kontrole i vrednovanja su:

- Nedostatak postojećih podataka, posebno u postkonfliktnim sredinama.
- Nedostatak infrastrukture kako bi se mogli prikupiti podaci.
- Nedostatak političke volje da se omoguće adekvatna finansijska sredstva i osoblje koje bi prikupilo podatke.
- Nedovoljno vremena da se prikupe pouzdani, validni i reprezentativni podaci.
- Nedostatak finansijskih sredstava.
- Nedostatak stručnog znanja i kadrova.
- Povjerljivost podataka – posebno u institucijama sektora bezbjednosti poput vojske i obavještajnih službi.

3 Zbog čega su rodna pitanja bitna za procjenu, nadgledanje i vrednovanje RSB-a?

Rod se odnosi na uloge i odnose, osobine ličnosti, stavove, ponašanje i vrijednosti koje društvo pripisuje muškarcima i ženama. „Rod“ se stoga odnosi na naučene razlike između muškaraca i žena, dok „pol“ označava biološke razlike između muškaraca i žena. Rodne uloge se u velikoj mjeri razlikuju u okviru jedne ili više kultura i vremenom se mogu mijenjati. Rod se ne odnosi samo na žene i muškarce, već i na njihove međusobne odnose.

Integracija rodni pitanja je proces procjene potencijalnih posljedica po žene i muškarce bilo koje planirane aktivnosti, uključujući zakonodavne odredbe politiku i programe u svim oblastima i na svim nivoima.⁹

Vidi Priručnik o RSB-u i rodni pitanjima.

Integracija rodni pitanja u procese procjene i NiV RSB-a, osim što je obavezna po međunarodnim i regionalnim zakonima i podzakonskim aktima, može da unaprijedi pružanje bezbjednosnih i pravosudnih

usluga, da podrži kreiranje participativnih RSB procesa i da dovede do stvaranja reprezentativnih institucija sektora bezbjednosti, koje nijesu diskriminatorske i koje promovišu poštovanje ljudskih prava. Nažalost, trenutno postojeći okviri i metode za procjenu i NiV RSB-a često ne obuhvataju u punoj mjeri rodna pitanja.

Poštovanje obaveza predviđenih međunarodnim zakonima i podzakonskim aktima

Integracija rodni pitanja u procjenu, nadgledanje i vrednovanje RSB-a je neophodna kako bi se ispoštovale obaveze po međunarodnim i regionalnim zakonima, podzakonskim aktima i normama koje se tiču bezbjednosti i rodni pitanja. Ključna dokumenta iz ove oblasti obuhvataju:

- Pekinšku deklaraciju i Platformu za akciju (1995.).
- Vindhok deklaraciju i Akcioni plan Namibije za „Integraciju rodne perspektive u višedimenzionalnim mirovnim operacijama“ (2000.).
- Rezoluciju 1325 Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija o ženama, miru i bezbjednosti (2000.).

Za više informacija pogledajte Aneks ovom Setu priručnika o međunarodnim i regionalnim zakonima i podzakonskim aktima

3.1 Ojačati pružanje bezbjednosti i pravde

Institucije sektora bezbjednosti su nadležne da omoguće bezbjednost i pravdu muškarcima, ženama, mladićima, djevojkama, dječacima i djevojčicama. Kako bi ispoštovale ovaj svoj mandat, reformski procesi treba da budu tako osmišljeni da se njima uzimaju u obzir različite bezbjednosne i pravosudne potrebe cjelokupnog stanovništva (vidi Odjeljak 1). Rodno odgovorna procjena RSB-a i rodno odgovorni procesi NiV će pružiti detaljnije informacije koje će omogućiti da reformski procesi budu osmišljeni i primijenjeni tako da zadovolje bezbjednosne i pravosudne potrebe muškaraca, žena, mladića, djevojaka, dječaka i djevojčica.

Bezbjednosne potrebe, shvatanja, uloge i učešće u odlučivanju se razlikuju u zavisnosti od društveno-kulturnih rodni uloga.¹⁰ Žene, muškarci, mladići, djevojke, dječaci i djevojčice se suočavaju sa različitim prijetnjama sopstvenoj bezbjednosti i preprekama koje se postavljaju pred njih kada žele

Odjeljak 1

Razlozi zbog kojih je Svjetska banka rodnu procjenu uvrstila u projekat pravosuđa u Peruu

„Dok je spremao projekat unapređenja pružanja pravosudnih usluga, timu Svjetske banke je postalo jasno da mnoge od slabosti u sistemu pravosuđa više pogađaju žene nego muškarce. S obzirom na to da su žene u Peruu daleko manje obrazovane od muškaraca, manje su obaviještene o zakonima i svojim zakonskim pravima. Ekonomska zavisnost od muškaraca partnera ih sprječava da se obrate sudovima, čak i u slučajevima nasilja u porodici. Imajući u vidu porodične obaveze žena, sistem sudova u kojima se rješavaju porodični slučajevi i njegove presude vezane za starateljstvo nad djecom, razvode i alimentaciju su od posebnog značaja za žene. Ipak, ovaj sistem je posebno nefunkcionalan, suđenja dugo traju i donose se neutemeljene presude. S obzirom na ovakve preliminarne rezultate, tim Svjetske banke je odlučio da sprovede rodnu procjenu kao sastavni dio pripreme projekta, pri čemu bi se pažnja usmjerila na prepoznavanje problema i prepreka u pristupu institucijama pravosuđa.“¹¹

da imaju pristupa institucijama pravosuđa. Počevši od prijetnji trgovine ljudima, nasilja uličnih bandi i nasilja nad homoseksualcima, pa sve do seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu, rodno nasilje (RN) predstavlja najveću globalnu prijetnju bezbjednosti ljudi. Kada se vrši reforma sektora bezbjednosti i njegovih institucija, treba uzeti u obzir ove oblike nesigurnosti. Rodno odgovornim procjenama se može doći do informacija neophodnih za efektivno određivanje onih reformi koje treba da budu prioritete kako bi se spriječilo i odgovorilo na RN. Isto tako, rodno odgovornim NiV se može odrediti specifični uticaj ovih reformi na muškarce, žene, mladiće, djevojke, djevojčice i dječake i odrediti da li su postignuti ciljevi na uspostavljanju rodne ravnopravnosti.

3.2 Sveobuhvatna i participatorna RSB

Po tvrdnjama OECD-DAC-a, institucije sektora bezbjednosti i procesi RSB-a treba da budu „takvi da se u centru njihovih aktivnosti nalaze ljudi, da se tim aktivnostima upravlja sa lokalnog nivoa i da se one zasnivaju na demokratskim normama i međunarodno prihvaćenim principima o ljudskim pravima, kao i na vladavini prava.“¹² U mnogim društvima postoje neravnopravni odnosi moći između muškaraca i žena, što za rezultat ima neravnopravnu zastupljenost, učešće i isključivanje iz društva. Mjerama na povećanju učešća marginalizovanih grupa poput žena, etničkih manjina i starosjedjelačkog stanovništva, siromašnih ljudi, lezbijske, homoseksualne, biseksualne i transseksualne (LGBT) populacije, izbjeglica i interno raseljenih lica i drugih se može unaprijediti tačnost podataka do kojih se dolazi tokom vršenja procesa procjene i NiV. Povećano učešće, takođe, može izgraditi povjerenja civila u proces RSB-a i do upravljanja njim sa lokalnog nivoa, kao i do povjerenja u određene institucije sektora bezbjednosti. Stvaranje RSB na sveobuhvatnoj osnovi poboljšava, takođe, održivost i djelotvornost reformskog procesa.

„Jedna od ključnih stavki u nadgledanju, posebno iz rodne perspektive, jeste da se partnerske organizacije uključe u pregled, procjenu i privremeno vrednovanje RSB-a. Ovakvim uključivanjem ne samo što se unaprijeđuje lokalno učešće (vlasništvo) i izgrađuju kapaciteti, već se omogućava dobijanje direktnih polaznih i povratnih informacija na proces RSB-a. Stoga je upravo zbog gore navedenog važno da se RSB posmatra kao proces.“

Luk van der Gor, šef Jedinice za istraživanje konflikata, Klingendel institut¹³

Organizacije žena i stručnjaci za rodna pitanja mogu da posjeduju stručno znanje kojim mogu doprinijeti procesima procjene i NiV RSB-a.

3.3 Izgraditi nediskriminatorne i reprezentativne institucije sektora bezbjednosti koje promovišu ljudska prava

Reforma sektora bezbjednosti ima za cilj da institucije sektora bezbjednosti transformiše u odgovornije, transparentnije, demokratičnije i djelotvornije organe. Iz rodne perspektive posmatrano, ovo znači da RSB treba da podrži mjere kojima se smanjuju diskriminacija i kršenje ljudskih prava počinjenih od strane institucija sektora bezbjednosti, kao i da podrži veće učešće žena i ostalih nedovoljno zastupljenih grupa.

Na žalost, u mnogim državama, institucije sektora bezbjednosti predstavljaju bazu diskriminatorne politike i prakse primijenjene nad ženama, muškarcima pripadnicima etničkih i vjerskih manjina, LGBT populacije i ostalih. Može se desiti da pripadnici sektora bezbjednosti takođe, prekrše ljudska prava i da počine djela seksualnog uznemiravanja i ostale oblike RN-a. Na primjer, 2006. godine, nezavisno istraživanje koje je naručilo Ministarstvo odbrane Velike Britanije je pokazalo da je više od dvije trećine aktivnih pripadnika vojske direktno iskusi seksualno uznemiravanje.¹⁴ Savjet bezbjednosti Ujedinjenih nacija (UN) je, takođe, prepoznao navodno počinjeno RN protiv pripadnika mirovnih misija UN-a. „Izveštaji o seksualnom iskorišćavanju i zlostavljanju ranjivih grupa ljudi od strane pripadnika UN-a, pri čemu bi pripadnici UN-a upravo trebalo da štite ove ljude, se pojavljuju već godinama“¹⁵ Uprkos pojačanim naporima na kontroli ovih navoda,¹⁶ skandale vezane za seksualno iskorišćavanje i zlostavljanje koje su počinili pripadnici mirovnih misija i dalje prijavljuju različite misije i različite države. Putem integracije pitanja vezanih za diskriminaciju i kršenje ljudskih prava u procjene i NiV RSB-a se mogu otkriti ove negativne prakse i naglasiti neophodnost sprovođenja reforme. U nekim slučajevima, posebne procjene seksualnog uznemiravanja ili nasilja u porodici mogu da budu korisne inicijative.

Muškarci su trenutno prezastupljeni u institucijama sektora bezbjednosti. Čak i u onim državama u kojima postoji ravnomjernost u broju zastupljenih muškaraca i žena u okviru radne snage, žene su i dalje nedovoljno zastupljene: u Norveškoj žene čine svega 6,4% pripadnika policije i 21,07% pripadnika oružanih snaga.¹⁷ Ovakva prezastupljenost muškaraca je takođe prisutna u mirovnim operacijama pod vođstvom UN-a, gdje žene čine manje od 2% vojnog osoblja i manje od 5% policijskog osoblja.¹⁸ Povećanjem zastupljenosti žena i ostalih nedovoljno zastupljenih grupa, može se unaprijediti povjerenje javnosti u institucije sektora bezbjednosti i uvećati legitimitet ovih institucija. Postoje primjeri da kada homogena policijska organizacija radi u raznolikom društvu, ona predstavlja jedan od faktora koji može da dovede do stvaranja unutrašnjih tenzija i konflikata, jer cijela zajednica ovakve policijske snage ne smatra legitimnim, što, u krajnjem slučaju, može da dovede do prezira i nepovjerenja zajednice.¹⁹

Rodno odgovorna procjena sektora bezbjednosti može da obuhvati prikupljanje podataka o broju

muškaraca i žena zaposlenih u institucijama sektora bezbjednosti i o činovima/pozicijama koje oni/one imaju u ovim institucijama. Osim ovoga, mogu se postaviti i pitanja vezana za prepreke zapošljavanju većeg broja žena, njihovom zadržavanju na poslu i profesionalnom napredovanju. Ovo predstavlja osnovne podatke, na osnovu kojih se može izvršiti nadgledanje i vrednovanje ovih značajnih pitanja. Osim ovoga, rodne revizije rada institucija sektora bezbjednosti mogu da obuhvate rješavanje velikog broja internih rodni pitanja i da pomognu datoj instituciji da identifikuje nedostatke, dobru i lošu praksu, kao i da li ima prostora za poboljšanje.

4 Na koji se način rodna pitanja mogu uvrstiti u procjenu, nadgledanje i vrednovanje RSB-a?

U ovom poglavlju su date praktične informacije i primjeri koji se tiču četiri različite teme. Te teme su:

1. Na koji način se rodna pitanja mogu integrisati u procjenu RSB-a?
2. Na koji način se rodna pitanja mogu integrisati u NiV RSB-a?
3. Na koji način se mogu sprovesti rodne revizije institucija sektora bezbjednosti?
4. Na koji način se mogu nadgledati i vrednovati inicijative za integraciju rodni pitanja u institucije sektora bezbjednosti?

Specifični mehanizmi i procesi za procjenu, nadgledanje i vrednovanje RSB-a zavise od sredine i uključenih strana. Ne postoji jedan standardni proces niti veliki broj naučenih lekcija jer mnoge od inicijativa potiču tek od nedavno. Osim ovoga, određena rodna pitanja u velikoj mjeri zavise od konteksta i kulturnih karakteristika date sredine. Stoga je bitno da se sljedeće preporuke prilagode lokalnom kontekstu.

Kada se preduzimaju inicijative na integraciji rodni pitanja, važno je da se na umu imaju potencijalni izazovi koji bi mogli da onemoguće ove inicijative (vidi Odljeljak 2). Ovi izazovi još više naglašavaju

potrebu za uzimanjem rodni pitanja u obzir od samog početka kreiranja programa, kako bi se omogućilo da budu raspodijeljena adekvatna sredstva i da se odrede vremenski rokovi. Ovaj Priručnik takođe ima za cilj da prikaže strategije kojima se mogu prevazići navedeni izazovi:

4.1 Na koji se način rodna pitanja mogu uvrstiti u procjenu RSB-a?

Proces RSB-a obično strateški počinje polaznom procjenom, koja za cilj ima analizu bezbjednosnih potreba, rizika i prijetnji, izazova, ključnih učesnika i polaznih tački u određenoj sredini. Primjena različitih okvira i sredstva ima za cilj da se analiziraju bezbjednosne potrebe i učesnici, kako bi se prikupili osnovni podaci na osnovu kojih će se usmjeravati reformski proces. U ove okvire veoma često rodna pitanja nijesu uvrštena u dovoljnoj mjeri (vidi Odljeljak 3).²⁰

Ko vrši procjenu?

Sveobuhvatne procjene RSB-a mogu da sprovede različiti učesnici, poput donatora ili zemalja partnera zajedno sa institucijama sa nacionalnog i lokalnog nivoa i organizacijama civilnog društva. U poređenju sa mehanizmima nadgledanja (vidi Poglavlje 4.2), uloga i odgovornost onih koji sprovedu procjenu nije tako jasno određena. Naglašava se da je za procjenu RSB-a od koristi sprovođenje zajedničkih procjena u saradnji i koordinaciji učesnika sa lokalnog i međunarodnog nivoa.²² I u tom slučaju treba kao prioritet da se postavi lokalno vlasništvo. Većina podataka se prikuplja na nacionalnom nivou preko lokalnih institucija, poput bolnica, škola i opština koje dolaze do podataka putem anketa koje se vrše po domaćinstvima, intervjuu i putem registracije (npr. izbornih lista). Ovi podaci se mogu rezimirati kako bi se napravile statistike na nacionalnom nivou.²³ Spoljni učesnici, poput zemalja donatora i međunarodnih organizacija, mogu da pokrenu i da podrže proces prikupljanja podataka, kao dio svoje podrške naporima na sprovođenju RSB-a. Tim koji se sastoji od nacionalnih i međunarodnih stručnjaka može da pomogne da se postigne ravnoteža između različitih viđenja ovog procesa. OCD, uključujući organizacije žena, mogu da budu ključni partneri za sprovođenje procjena. Kako bi se omogućilo da tim koji vrši

Odjeljak 2

Izazovi pred uključivanjem rodni pitanja u procjene, NiV

- Trenutna nevidljivost određenih grupa poput žena, mladića, djevojaka, djevojčica i dječaka u politici i kreiranju programa RSB-a.
- Nedostatak svijesti o značaju rodni pitanja i kapaciteta timova koji sprovedu procjenu i NiV RSB-a.
- Problemi u prikupljanju podataka o osjetljivim pitanjima, poput RN-a.
- Neizvještavanje o RN-u – često zbog društvenih tabua i stigme.
- Nijesu opredijeljena finansijska sredstva za sprovođenje rodni revizija ili za inicijativu za integraciju rodni pitanja u NiV.

Odjeljak 3 Rodna pitanja i okviri za procjenu

„Promjenjive vrijednosti vezane za rod nedostaju u mnogim okvirima. Ovo je djelimično rezultat (i) opšte tendencije da se pojam roda povezuje sa ženama; (ii) nedovoljnog broja podataka i informacija o „rodnom“ uticaju razvoja, konflikta i siromaštva, i (iii) činjenice da ukoliko i kada se obuhvate rodna pitanja, ona uglavnom spadaju pod ostala društvena pitanja ili pokazatelje, umjesto da se kao takva rodna pitanja integrišu u kompletnu analizu.“²¹

procjenu bude rodno odgovoran neophodno je:

- Da se uvede kriterijum stručnosti za rodna pitanja u uslove ugovora koji se potpisuju sa timom za procjenu, i da se u tim uključi makar jedan član koji je stručnjak za rodna pitanja.
- Da se razmotri mogućnost za obučavanje tima za procjenu ili da mu se daju kratka predavanja o rodnim pitanjima, u koje bi spadala i posebna metodologija za prikupljanje podataka o RN-u i metodologija za prikupljanje podataka direktno od žena, djevojaka i djevojčica.
- Da se sastave mješoviti timovi, koji će se sastojati od muškaraca i žena, pri čemu bi bilo idealno da to budu međunarodni i lokalni stručnjaci koji dolaze iz različitih društvenih, etničkih, vjerskih i manjinskih grupa.
- Da se zaposle žene i muškarci prevodioci.

Šta se procjenjuje?

Sprovođenje sveobuhvatne procjene sektora bezbjednosti je izazov uslijed broja i vrsta uključenih institucija. Osim opšte analize državnog konteksta, procjena treba za cilj da ima da pruži odgovore na sljedeća pitanja:

1. Kolike su postojeće nadležnosti i kapaciteti institucija sektora bezbjednosti? Koji su to osnovni nedostaci? Kojim reformama treba dati prioritet?

Pitanja koja se odnose na rod: Koliki je procenat zaposlenih žena i muškaraca i na kojim pozicijama se oni nalaze? Da li je na djelotvoran način spriječeno RN, da li je na njega odgovoreno i da li je ono sankcionisano? Da li pripadnici sektora bezbjednosti učestvuju u kršenju ljudskih prava, uključujući RN? Da li institucije sektora bezbjednosti sarađuju sa OCD, uključujući organizacije žena?

2. Koje su to različite bezbjednosne i pravosudne potrebe, shvatanja i prioriteta muškaraca, žena, mladića, djevojaka, djevojčica i dječaka i lokalnih zajednica?

Pitanja koja se odnose na rod: Koji se oblici RN-a javljaju i u kom stepenu, uključujući ono počinjeno nad muškarcima, mladićima i dječacima? Da li muškarci, žene, mladići, djevojke, djevojčice i dječaci imaju jednak pristup bezbjednosnim i pravosudnim institucijama/mehanizmima? Koju vrstu reforme muškarci i žene smatraju prioritetnom? Koje lokalne strategije/inicijative postoje u nevladinom sektoru, a kojima mogu da se omoguće bezbjednost i pravda?

Kako bi se odgovorilo na ova pitanja, neophodno je da budu konsultovani različiti učesnici, muško i žensko osoblje sljedećih institucija:²⁴

- *Učesnika koji omogućavaju bezbjednost i pravdu sa državnog nivoa:* to su policija, vojska, službe za upravljanje granicama i ministarstva.
- *Vaninstitucionalnih učesnika koji pružaju bezbjednosne i pravosudne usluge:* poput tradicionalnih sudova, privatnih zaštitarskih kompanija, organizacija žena.
- *Učesnika koji utiču na upravljanje sistemom bezbjednosti:* poput poslanika, političara, lidera etničkih grupa, vladinih ministarstava zaduženih za pitanja žena ili porodična pitanja.
- *Učesnika iz civilnog društva:* organizacija žena iz seoskih i gradskih sredina; sindikata, organizacija mladih; grupa koje se zalažu za prava djece; udruženja starosjedjelaca, etničkih i ostalih manjina; istraživačkih institucija i vjerskih organizacija.
- *Učesnika sa međunarodnog i regionalnog nivoa:* poput UN-a, OEBS-a, donatorskih agencija, međunarodnih i regionalnih organizacija žena.

Odjeljak 4 Problemi sa prikupljanjem podataka u Albaniji

„U Albaniji, među stanovništvom u sjevernom djelu države i među nekim od etnički manjinskih grupa, jedan od najvećih izazova jeste kako pristupiti ženama i djevojkama, kako bi se procijenile njihove ideje, uvjerenja i stvarna praksa koju primjenjuju u svakodnevnom životu. Muškarci brane svojim kćerkama i suprugama da dođu na intervju i da se sastaju sa ljudima van svoje kuće. Potrebno je puno vremena i strpljenja da bi vam bilo dopušteno da razgovarate sa ženama i djevojkama. Muškarci treba da imaju povjerenja u organizaciju ili onoga koji sprovodi intervju.“

Djecu i omladinu, uglavnom uče da odgovaraju na onaj način koji je prihvatljiv njihovim roditeljima ili profesorima. Ovo smo otkrili tokom istraživanja i anketa vezanih za sopstvena iskustva djece o svojim pravima, kao i o onom stepenu nasilja koje iskuse svakog dana u školi, kod kuće i u institucijama.“²⁸

Važno je da se izbjegnju procjene koje su po svom obimu isuviše male, i samim tim ne uspijevaju da obuhvate ključna pitanja koja utiču na uspjeh programa.²⁵ Čak i one procjene RSB-a koje se odnose na samo jedan sektor, npr. na policiju, trebalo bi da uzmu sljedeće u obzir:

- Specifične bezbjednosne potrebe muškaraca, žena, mladića, djevojaka, djevojčica i dječaka.
- Pitanja upravljanja i nadzora - uključujući i ministarstva, poslanike i OCD.
- Saradnju sa ostalim institucijama sektora bezbjednosti – uključujući pravosudni sistem, obavještajne službe i granične službe.
- Saradnju sa ostalim resorima - npr. prosvjetom i zdravstvom.

Na koji način treba vršiti procjenu?

Teorijski pregled postojećih podataka može da bude dobra polazna osnova za procjenu RSB-a, na osnovu koje treba da uslijede polupripremljeni razgovori, fokus grupe i ankete.²⁶ Uvrščavanje različitih izvora informacija, npr. anketa koje se vrše po domaćinstvima i demografskih anketa o zdravlju stanovništva, može da pomogne da se sa pitanjima bezbjednosti povežu pitanja zdravlja i siromaštva. Međutim, važno je da se dobro iskoordiniraju različite metode prikupljanja podataka i izvori informacija kako bi se došlo do što je moguće kompletnije slike o datoj situaciji.

Tokom faze planiranja treba odrediti osnovne stavke procesa procjene i odrediti:

Ciljeve: koji treba posebno da se odnose na procjenu različitih bezbjednosnih i pravosudnih potreba i prioriteta muškaraca, žena, mladića, djevojaka, djevojčica i dječaka, kao i na stvaranje rodno odgovornog procesa procjene.

Vrstu procjene: donatorima se u Priručniku OECD-DAC-a o reformi sistema bezbjednosti predlaže izbor sljedećeg:

- Preliminarne neformalne analize: kako bi se shvatili

kontekst i potrebe.

- Početne studije obima: kako bi se procijenilo da li bi program za podršku procesu RSB-a unaprijedio proces.
- Pune procjene: kako bi se dobio detaljan pregled kompletnog nacionalnog konteksta u kome se odvija RSB.
- Procjena određenog sektora ili određenog problema: kako bi se analizirale potrebe određene institucije sektora bezbjednosti ili određeni problem, poput nedostatka pristupa institucijama u pravosuđu.²⁷

Budžet: koji treba da uključuje posebne budžetske linije za prikupljanje podataka od žena i ostalih marginalizovanih grupa.

Metode za prikupljanje podataka: koje zavise od specifičnog konteksta i raspoloživosti podataka. U idealnom slučaju treba prikupiti i kvantitativne i kvalitativne podatke. U izvore i metode spadaju:

- **Teorijski pregled podataka:** Početna analiza postojeće dokumentacije, uključujući relevantno zakonodavstvo, nacionalnu politiku i budžet, izdanja vlade i nevladinih institucija, ankete sprovedene po domaćinstvima, podatke javnih institucija, demografske ankete o zdravstvenom stanju stanovništva. Treba uvrstiti i informacije vezane za RN i nesigurnosti sa kojima se suočavaju marginalizovane grupe.
- **Podaci razvrstani po polu:** Svi prikupljeni podaci treba makar da budu razvrstani po polu i starosti. Osim ovoga, korisno je da se podaci razvrstaju i po ostalim relevantnim faktorima poput: lokacije, etničkog porijekla, vjeroispovijesti, seksualnog opredjeljenja i fizičkih sposobnosti.
- **Polustrukturirani intervjui:** Intervjuisanje ključnih učesnika iz institucija sektora bezbjednosti, nadzornih organa i OCD, uključujući organizacije žena, može da omogući korisne informacije. Treba intervjuisati muškarce i žene, kao i stručnjake za rodna pitanja.
- **Diskusije u fokus grupama:** Mogu biti od koristi kako

Odjeljak 5

Bezbjednosne procjene uredsrijeđene na seksualno nasilje u sredinama u kojima se pruža humanitarna pomoć

*U informacije koje treba prikupiti spadaju:*³¹

- Demografske informacije u koje treba da spadaju podaci razvrstani po starosti i polu.
- Opis migracija stanovništva (kako bi se bolje razumio rizik od potencijalnog seksualnog nasilja).
- Opis situacija, prisutnih organizacija i vrsta usluga koje se pružaju i aktivnosti koje su u toku.
- Pregled stanja seksualnog nasilja (stanovništvo koje je visoko rizično i bilo kojih raspoloživih podataka o incidentima seksualnog nasilja).
- Podaci iz nacionalnih bezbjednosnih i pravosudnih organa (zakoni, pravne definicije, policijske procedure, sudske procedure, civilne procedure).
- Sisteme koji u zajednici postoje za sprovođenje tradicionalne pravde ili običajnog prava.
- Postojeće multisektoralne mjere za sprječavanje i aktivnosti za reagovanje (koordinacija, mehanizmi upućivanja na druge službe, psihosocijalne mjere, zdravstvene mjere, obezbjeđenje/policijska zaštita/pravne usluge).

bi se dobile informacije od zaposlenih u određenim institucijama sektora bezbjednosti, kao što su čuvari u zatvorima ili stražari na granicama. Ova vrsta diskusija se takođe može koristiti za prikupljanje kvalitativnih podataka od marginalizovanih grupa, poput djece, seoskih zajednica, pripadnika LGBT populacije, žena, ljudi zaraženih HIV-om ili oboljelih od AIDS-a, starijih ili ljudi sa invaliditetom. Važna odluka koju treba donijeti jeste ko će biti osoba koja će odabrati učesnike fokus grupe i voditi je, pri čemu treba uzeti u obzir iskustvo koje data osoba ima na poslu fasilitatora, kulturni kontekst, vrstu fokus grupe i rodnu dinamiku. Kako bi se omogućilo da žene učestvuju u diskusijama u fokus grupama, treba preduzeti sljedeće korake:

- Održati sastanke posebnih fokus grupa koje se sastoje od žena i djevojaka.
- Omogućiti im brigu o djeci i prevoz, ukoliko je to neophodno.
- Sastanke održavati u vrijeme i na mjestu koje odgovara ženama i djevojkama.
- Osmisliti sredstva za komunikaciju sa nepismenim grupama.

■ **Ankete koje se sprovode po domaćinstvima:**²⁹

Ankete koje se sprovode po domaćinstvima i ostale ankete među stanovništvom, poput istraživanja kratkotrajnog nadgledanja i zadovoljstva korisnika usluga³⁰, mogu da budu korisno sredstvo za prikupljanje informacija o načinu na koji javnost doživljava institucije bezbjednosti i pravde i pitanja vezana za njih. U ovim anketama treba postaviti jasna pitanja o načinu na koji javnost vidi institucije sektora bezbjednosti, pristup institucijama pravosuđa, kršenje ljudskih prava počinjeno od strane pripadnika sektora bezbjednosti i pitanja vezana za RN.

Smjernice i priručnici za procjenu, poput Smjernica za rješavanje problema rodnog nasilja koje je izdala Stalna interagencijska komisija (Odjeljak 5), sadrže korisne spiskove zadataka za procjenu određenih bezbjednosnih pitanja. Premda ne postoje rješenja koja su primjenjiva na sve, može biti korisno da se iskombinuju različiti pristupi u skladu sa datim bezbjednosnim kontekstom, kako bi se došlo do prilagođenog, individualnog procesa prikupljanja podataka.

Na koji se način rodna pitanja mogu uvrstiti u postojeće okvire za procjenu RSB-a?

Klingendel okvir za procjenu upravljanja bezbjednošću i razvoja je jedan od postojećih okvira za procjenu RSB-a. Sastoji se od četiri faze: pripremnih radova, mapiranja i analize, procjene politike i radionica.³² U ovom okviru za procjenu se upotrebljava dvanaest različitih vrsta pokazatelja.³³ U Odjeljku 6 su predložena rodno osjetljiva pitanja za svaki od pokazatelja. Druga mogućnost bi bila da se za svako pitanje uvede određeni podnaslov u okviru kojeg se postavljaju pitanja na koji način svaki od ovih faktora utiče posebno na muškarce, a na koji na žene. Sve ove pokazatelje treba razvrstati i napraviti

prioritete u skladu sa datim kontekstom. Mjerenjem ovih faktora tokom tačno određenog vremenskog perioda, može se jasno vidjeti razvojni trend vezan za određene očekivane rezultate. Slično tome, prikazivanjem određene linije razvoja za jedan ovakav multidimenzionalni pokazatelj, nastoji se da se predvidi budući razvoj i da se program ili reforma prilagode postavljenom cilju ili namjeravanom razvoju. Kao interaktivnu aktivnost koja slijedi nakon ovih indikatora, Klingendal predlaže da se sprovedu radionice na kojima bi se raspravljalo o rezultatima istraživanja i odgovorilo na pitanja.³⁴

Procjena onima koji odlučuju u procesu RSB-a može da omogući važne polazne podatke koji mogu da se uvrste u dalje nadgledanje i finalno vrednovanje RSB-a. Poređenjem rezultata procjene sa rezultatima revizije i vrednovanja učinka, može se izmjeriti u koliko mjeri je proces RSB-a bio uspješan ili ne, koje su to naučene lekcije i koja je dobra praksa prepoznata.

4.2. Na koji se način rodna pitanja mogu uvrstiti u nadgledanje i vrednovanje RSB-a?

Nadgledanje i vrednovanje mogu da pomognu da se postignu rezultati i obezbijedi stalni učinak procesa. U slučaju RSB-a, treba koordinisati proces transformacije u različitim institucijama i sektorima, i pri tome primijeniti sistematski i participativan pristup. Lokalno vlasništvo, transparentnost i demokratska kontrola treba da u okviru procesa nadgledanja budu vodeći principi. Važno je da se tačno odredi ko je taj ko odlučuje o tome da li je proces RSB-a uspješan ili ne, posebno u slučajevima kada se mehanizmi nadgledanja analiziraju iz rodne perspektive. Očekuje se da će putem sprovođenja rodno osjetljivih procesa RSB-a, posvećenost, organizaciona kultura i uticaj promjena u sektoru bezbjednosti postati rodno ravnopravniji i rodno odgovorniji.³⁵

Ko vrši nadgledanje/vrednovanje?

U zavisnosti od vrste reforme i datog državnog konteksta, moguće je uključiti različite učesnike u nadgledanje i vrednovanje RSB-a. Kako bi se izbjegli procesi NiV u kojima ne postoji sluha za rodna pitanja, važno je da se uključe stručnjaci za rodna pitanja i da se i muškarci i žene uključe u one organe koji su nadležni za sprovođenje NiV. U kreiranje i primjenu procesa za NiV treba, takođe, uključiti i predstavnike ciljnih grupa. Još jedna korisna strategija jeste identifikovanje, podsticanje i obuka „šampiona rodnih pitanja“ iz rukovodećih struktura da obezbijede da rodna pitanja budu na adekvatan način zastupljena tokom NiV. Važno je da se muškarci koji se nalaze na vodećim pozicijama uključe kao šampioni rodnih pitanja, kako bi kao uzori pokazali da postoji politička volja da se integrišu rodna pitanja.³⁶

Institucije sektora bezbjednosti: U okviru određenih institucija sektora bezbjednosti postoje interni mehanizmi za NiV, koji se mogu iskoristiti za nadzor nad sprovođenjem RSB-a. Osim ovoga, ovi specifični

Odjeljak 6 Integracija rodni pitanja i Klingendal – Okvir za procjenu RSB	
Pokazatelji upravljanja:	Ključna pitanja
Legitimitet države	<p>Da li je država legitimni predstavnik svih svojih građana?</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ <i>Da li su izvršna vlast i parlament reprezentativni u smislu zastupljenosti žena, muškaraca i etničkih/vjerskih manjina?</i> ➤ <i>Da li su podaci o izlaznosti glasača razvrstani po polu?</i>
Pružanje javnih usluga	<p>Da li se pružanje javnih usluga progresivno unazađuje ili unaprjeđuje?</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ <i>Da li je garantovana ravnopravnost u pristupu javnim službama?</i> ➤ <i>Da li žene imaju jednak pristup institucijama bezbjednosti i pravosuđa kao i muškarci?</i> ➤ <i>U kojoj mjeri je dostupnost hrane, vode, sanitarnih institucija i bolnica ravnomjerna u odnosu na pol onih kojima su ove navedene kategorije neophodne?</i>
Vladavina prava i ljudska prava	<p>Da li se krše ljudska prava i da li je vladavina prava arbitražno primijenjena ili je suspendovana, ili, da li postoji osnovna vladavina prava i da li se smanjuje nasilje?</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ <i>Da li se krše ljudska prava žena?</i> ➤ <i>Koji su oblici RN prisutni i u kom stepenu?</i>
Vođstvo	<p>Da li su elite sve više i više podijeljene ili dijele zajedničku nacionalnu perspektivu? Da li su lideri sposobni da dobiju podršku svih društvenih grupa?</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ <i>Da li su žene i muškarci jednako zastupljeni na vodećim pozicijama u državi?</i> ➤ <i>Da li muškarci i žene obično podržavaju iste vodeće strukture?</i>
Bezbjednosni pokazatelji	
Bezbjednosni aparat	<p>Da li bezbjednosni aparat funkcioniše kao „država u državi” ili je profesionalna vojska osnovana na način da se nalazi pod legitimnom civilnom kontrolom?</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ <i>Koliki je broj muškaraca i žena zaposlenih u bezbjednosnom aparatu i koje pozicije zauzimaju?</i> ➤ <i>Da li pripadnici sektora bezbjednosti čine krivična djela RN-a, uključujući seksualno uznemiravanje? Koji je oblik prisutan i koliko često se javlja?</i> ➤ <i>Da li postoje odgovarajuća politika i procedure za sprječavanje, odgovor na i kažnjavanje RN-a počinjenog od strane pripadnika sektora bezbjednosti?</i> ➤ <i>Da li su ustanovljeni i funkcionalni mehanizmi za sprovođenje nadzora civilnog društva, uključujući organizacije žena?</i>
Regionalna sredina	<p>Da li se povećavaju ili smanjuju destabilizujuće regionalne prekogranične intervencije?</p>
Pokazatelji društveno-ekonomskog razvoja	
Demografski pritisak	<p>Da li se pritisak povećava ili smanjuje?</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ <i>Stopa smrtnosti novorođenčadi i porodilja?</i> ➤ <i>Da li žene imaju pristupa obrazovanju i uslugama vezanim za planiranje porodice?</i> ➤ <i>Da li su uvršteni podaci o ljudima inficiranim HIV-om/oboljelim od AIDS-a razvrstani po polu i da li su uvršteni trendovi povećavanja ili smanjivanja broja oboljelih?</i>
Situacija vezana za izbjeglice i interno raseljena lica	<p>Da li ima masovnih kretanja izbjeglica i interno raseljenih lica, što dovodi do stvaranja humanitarnih situacija koje treba hitno rješavati, ili su ova lica sva ponovo naseljena i ovaj problem riješen?</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ <i>Da li su izbjeglice/interno raseljena lica žene, muškarci, mladići, djevojke, djevojčice ili dječaci?</i> ➤ <i>U kom stepenu se javlja nasilje, uključujući RN, počinjeno nad izbjeglicama/interno raseljenim licima?</i>
Neprijateljstva koja se javljaju u određenim grupama	<p>Da li postoji nasljeđe krvne osvete, grupnog žaljenja i paranoje ili je došlo do pomirenja i smanjenja neprijateljstava?</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ <i>Da li je nasilje koje se javlja u određenim grupama ili rodne prirode, poput široko rasprostranjenog seksualnog nasilja ili oružanog nasilja između različitih grupa muškaraca?</i>
Emigracija i ilegalni prelasci granice	<p>Da li postoji hronično ilegalno odlazanje iz zemlje ili je smanjena stopa emigracija?</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ <i>Da li emigriraju žene, muškarci, mladići ili djevojke?</i>
Ekonomske prilike određenih grupa	<p>Da li postoji neravnomjeran ekonomski napredak u određenim grupama ili opada ovakva nejednakost?</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ <i>Da li postoji neravnomjerno ekonomsko napredovanje muškaraca i žena?</i>
Stanje ekonomije	<p>Da li postoji ozbiljno ekonomsko nazadovanje u državi ili privreda napreduje?</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ <i>Da li postoje ikakve razlike u zastupljenosti žena ili muškaraca na zvaničnim i nezvaničnim tržištima?</i> ➤ <i>Da li se gubitak privrednih kapaciteta za vrijeme krize razlikuje u smislu njegovog uticaja na muškarce i žene?</i>

Odjeljak 7 Integracija rodnih pitanja u vrednovanje RSB-a: Odjeljenje za međunarodni razvoj (DFID) Velike Britanije⁴⁶

DFID je, u saradnji sa Ministarstvom vanjskih poslova Velike Britanije i Ministarstvom odbrane, od četiri stručnjaka za RSB naručio da sprovedu nezavisno vrednovanje programa za reformu sistema bezbjednosti i pravosuđa u Africi. Ovo vrednovanje je obuhvatalo ispitivanje integracije rodnih pitanja i problema HIV/AIDS-a u programima za reformu sektora bezbjednosti i pravosuđa – jer oni predstavljaju osnovne teme bilateralnih programa DFID-a.

U smjernice za vrednovanje spadaju:

Dva osnovna cilja

1. Da se procijeni koherentnost, djelotvornost i uticaj koji su programi Velike Britanije za RSB u Africi imali u protekle 4 godine.
2. Da se identifikuju lekcije i preporuke za strateško usmjeravanje i upravljanje budućim programima za RSB u Africi i u ostalim djelovima svijeta.

Metodologija

1. Priprema prije vršenja procjene (u trajanju do 30 dana) obuhvata:
 - a. Teorijski pregled sekundarnih izvora, uključujući prijedloge, regionalne i državne strategije, izvještaje sa projekata, postojeća vrednovanja i revizije, itd.
 - b. Identifikaciju ključnih pitanja za vrednovanje i izradu okvira za vrednovanje; identifikaciju ključnih učesnika za sprovođenje intervjua i studija slučaja u određenim državama i planiranje terenskih posjeta. Konsultantima je preporučeno da se ugledaju na OECD-DAC okvir za primjenu RSB-a.
 - c. Upravljačka grupa DFID-ovog fonda za sprječavanje konflikta u Africi je dala komentare na predloženi okvir za procjenu, preliminarnu rezultate i donijela odluku u vezi studija slučaja.
2. Procjena (u trajanju do 40 dana)
 - a. Posjete pojedinačnim državama i Londonu. Za rad na terenu, konsultanti su pripremili planove za reviziju u pojedinačnim državama, uz konsultacije sa timovima određenim za te države.
 - b. Konsultanti su dali aide memoires za razgovor sa timovima iz svake države pojedinačno, na kraju svake posjete, a prije odlaska iz date države.
3. Pisanje nalaza i njihova prezentacija (u trajanju do 20 dana)
 - a. Konsultanti su predstavili rezultate svog istraživanja Upravljačkoj grupi prije nego što su napravili konačni nacrt izvještaja o vrednovanju.

Rezultati vezani za rodna pitanja

Rodna pitanja, kao i pitanja vezana za HIV/AIDS, su u velikoj mjeri prisutna u programima za bezbjednost, sigurnost i pristup pravosuđu, ali u velikoj mjeri nedostaju u programima koji se tiču odbrane i policije ili u onim programima koji su obuhvatniji, poput programa za reformu sektora bezbjednosti u Sijera Leoneu. Zvanična preporuka vezana za rodna pitanja glasi:

Preporuka 5: Preporučujemo da se tema „Deklaracije o djelotvornosti pomoći iz Pariza“ koja se tiče javnog finansijskog upravljanja i Vajthol teme o integraciji rodnih pitanja i pitanja vezanih za HIV/AIDS uvrste u sve intervencije na RSBP [Reformu sektora bezbjednosti i pravosuđa], a ne samo u one koje se tiču SBPP [Sigurnosti, bezbjednosti i pristupa pravosuđu].

mehanizmi za NiV se mogu ugraditi u interne reformske procese. Kontakt osobe za rodna pitanja u datim institucijama bi mogle da se uključe u proces NiV. Osim internog NiV, preporučljivo je da procese RSB-a nadgledaju i vrednuju i nezavisni organi, kako bi se uvećao kredibilitet.

Parlament: Parlamentarni odbori za bezbjednost i odbranu mogu da nadgledaju i vrednuju RSB. Parlament ima zakonodavnu i budžetsku kontrolu i može da sprovede funkciju nadzora nad RSB-om. Takođe, može da sprovede parlamentarna saslušanja ili ispitivanja, da zatraži reviziju budžeta i da zatraži vrednovanje sprovođenja RSB-a.

Vidi Priručnik o parlamentarnom nadzoru nad sektorom bezbjednosti i rodnim pitanjima

Ministarstva u vladi: Različita ministarstva su nadležna za nadzor nad reformskim naporima u određenim oblastima. Na primjer, ministarstvo odbrane je zaduženo za reformu vojske, a ministarstvo unutrašnjih poslova za reformu policije i zatvorsku reformu. Ministarstvo zaduženo za pitanja žena i/ili porodične odnose može takođe da se uključi u NiV procesa RSB-a.

Koordinaciona tijela vlade: Proces reformi sektora bezbjednosti obično osmisle, primijene i kontrolišu specijalno određena koordinaciona tijela u vladi, poput nacionalnih savjeta za bezbjednost. U radu ovih savjeta obično učestvuju pripadnici velikog broja ministarstava u vladi, zajedno sa savjetnicima za bezbjednost i predstavnicima kabineta premijera/predsjednika.

Regionalne organizacije i mehanizmi: Regionalne međudržavne organizacije, kao i međunarodne

organizacije mogu da odigraju značajnu ulogu tako što će pozvati na sprovođenje i podržati proces NiV RSB-a, ali tako što će ustanoviti zajednički okvir za sprovođenje NiV RSB-a. Vlade koje su obavezane da sarađuju sa regionalnim organizacijama, i da se vode njihovim zakonima i odredbama, često imaju obavezu da podnose izveštaje određenim regionalnim organima za nadgledanje. Kada se govori o rodnim pitanjima, različite regionalne organizacije su uspostavile značajne mehanizme za nadgledanje, koji mogu da posluže kao platforma za integraciju rodnih pitanja u NiV RSB-a:

- **Savjet Evrope** je napravio Konceptualni okvir za integraciju rodnih pitanja (1998.) kojim se predlažu pokazatelji i osnovne odrednice, mehanizmi za sveobuhvatnu procjenu i vrednovanje.³⁷

- **Akcionim planom za postizanje rodne ravnopravnosti koji je predstavio Komonvelt** (1997.) se još jednom naglašava da je cilj da se postigne zastupljenost žena od najmanje 30% na vodećim pozicijama u političkom, javnom i privatnom sektoru i u inicijativama za razrješenje konflikata i mirovnim inicijativama. Njime se podržavaju rodna ravnopravnost i integracija rodnih pitanja, integracija ljudskih prava i problema vezanih za HIV/AIDS u obuku za pripadnike institucija sektora bezbjednosti, a vlade se podstiču da preduzmu aktivnosti na prikupljanju, nadgledanju i razmjeni podataka razvrstanih po polu.³⁸

- **Sekretarijat zajednice Tihog okeana** je donio „Revidiranu platformu za akciju u oblasti Tihog okeana o profesionalnom napredovanju žena i rodnoj ravnopravnosti za period 2005.-2015. godine“, kojom se traži primjena Rezolucije 1325 Savjeta bezbjednosti UN-a (UNSCR 1325); poboljšanje u prikupljanju podataka razvrstanih po polu i bolje korišćenje rodnih pokazatelja, obuka o rodnim pitanjima za pripadnike mirovnih misija; uključivanje žena u sve mirovne i pravosudne procese, te procese odlučivanja; ukidanje nasilja nad ženama i omogućavanje ravnopravnog pristupa institucijama pravosuđa.³⁹

- **Interamerička komisija za žene Organizacije američkih država** je napravila „Interamerički program za promovisanje ljudskih prava žena“⁴⁰ i Deklaraciju i Akcioni plan o rodnoj jednakosti i ravnopravnosti⁴¹ (1999., 1996.), koji imaju za cilj da se nadgledaju i koordinišu napori na integraciji rodnih pitanja u regionu. U Stavu 4 se traži da se izvrši procjena mogućnosti pristupa institucijama pravosuđa, rodno osjetljivih mehanizama za vršenje vrednovanja i da se ustanove mehanizmi nadgledanja sudskih odluka.⁴² Svim zemljama članicama se predlaže da podatke prikupljaju razvrstane po polu, starosti, invaliditetu, etničkom porijeklu ili nekoj drugoj relevantnoj kategoriji.⁴³

Ombudsman/kancelarija ombudsmana: Ombudsmanu se takođe može staviti u zadatak da sprovede aktivnosti NiV. Ombudsman treba da bude nezavisni predstavnik javnosti, koga obično imenuje vlada ili organizacija u kojoj radi, a koji prima primjedbe oštećenih stranaka. Ombudsman može da pomogne u vršenju nadzora nad procesima RSB-a, tako što će se baviti slučajevima kršenja ljudskih prava i slučajevima neprimjernog ponašanja. Stoga, uspostavljanje institucije ombudsmana može da pomogne da se obezbijedi postojanje transparentnih, demokratskih i djelotvornih institucija sektora bezbjednosti.

Od ombudsmana se traži da bude rodno odgovorna osoba kako bi na adekvatan način mogao da odgovori na žalbe na RN, diskriminaciju počinjenu na rodnoj osnovi i ostala rodna pitanja. Jedan od primjera ombudsmana koji je posebno usredsrijeđen na pitanje žena i rodna pitanja jeste Kancelarija ombudsmana za rodnu ravnopravnost u Egiptu.⁴⁴

Donatori: Procesi nadgledanja i izvještavanja koje primjenjuju donatori mogu da budu značajni mehanizmi za sprovođenje NiV RSB-a (vidi Odjeljak 7). Donatori takođe mogu da podrže uspostavljanje i primjenu NiV na nacionalnom nivou. Ovo se na primjer, može postići tako što će se potpisati Memorandum o razumijevanju kojim se određuju specifične obaveze objiju potpisnica: „Memorandumom o razumijevanju (MoR) potpisanim između vlada Velike Britanije i

Odjeljak 8

Vrednovanje integrisanja pitanja vezanih za HIV/AIDS u kreiranje programa za RSB u Africi

„Na reformu u sektoru bezbjednosti i pravosuđa u zemljama podsaharske Afrike u velikoj mjeri utiču posljedice HIV/AIDS-a. Mnogi od oslabljujućih faktora koji utiču i na ostale oblasti u kojima se reforme intenzivno odnose na ljudski faktor, bilo da su to prosvjeta, socijalno staranje, trgovina ili industrija, imaju uticaja i na sektore bezbjednosti i pravosuđa. Obično su vojska i policija najteže pogođene grupe...krajem 2006. godine, vojne vlasti u Ugandi su počele da pokazuju veće interesovanje i svijest o potrebi za donatorskom pomoći. Međutim, u regionu veliki broj država i dalje nije spreman da se suoči sa ovim problemom niti da se njime pozabavi na transparentan način...“

Premda su učesnici programa RSBP [reforme sektora bezbjednosti i pravosuđa] iz Velike Britanije veoma dobro upoznati sa problemima vezanim za HIV/AIDS, i premda je Vojna obavještajna služba Velike Britanije sredinom 90-tih godina sprovela detaljno istraživanje potencijalnog uticaja HIV/AIDS-a na vojne snage u Africi, stručnjaci iz ove oblasti se nalaze u DFID-u [Odjeljenju za međunarodni razvoj Velike Britanije]. HIV/AIDS nije tema koja se prožima kroz rad FSKA [Fonda za sprječavanje konflikata u Africi], ni u jednoj od postojećih tematskih oblasti, premda je sasvim jasno da utiče na mnoge od njih. Zabrinjava što se u uslovima za sprovođenje ovog pregleda (Aneks 1) ne spominju HIV/AIDS. Moguće je da, s obzirom da je rad u Velikoj Britaniji po pitanju rješavanja problema vezanih za HIV/AIDS u najvećoj mjeri povjeren DFID-u preko bilateralnih programa, žrtve ove bolesti iz vojske i policije i rizici koje karakteristične aktivnosti u koje su uključene nose po ostale, bivaju izolovane na institucionalnom nivou, ako ne i individualno.⁴⁴⁹

Sijera Leonea se određuju obaveze Sijera Leonea vezane za sektor bezbjednosti i ostale oblasti reforme uprave, zajedno sa obavezama Velike Britanije da pruži tehničku i finansijsku podršku.⁴⁵

Civilno društvo: Procese RSB-a treba da nadgledaju i nadgledaju pripadnici civilnog društva, pogotovu u slučajevima kada su pripadnici sektora bezbjednosti počinili prekršaje, prekršili ljudska prava ili počinili RN. Ovo se može ostvariti tako što će se predstavnici civilnog društva, pogotovo organizacije žena, uključiti u zvanične mehanizme nadzora, ili putem sprovođenja nezavisnog istraživanja i izvještavanja o procesima RSB-a.

Vidi Priručnik o nadzoru civilnog društva nad sektorom bezbjednosti i rodnim pitanjima

Šta se nadgleda/vrednuje?

Osnovni ciljevi procesa nadgledanja jesu da se provjeri i potvrdi da još uvijek važe one pretpostavke koje su date tokom početne procjene, ukoliko je neophodno da se prilagode ciljevi reforme, i ukoliko „smo na pravom putu da na djelotvoran način sprovedemo aktivnosti neophodne za postizanje željenih rezultata ukoliko date aktivnosti daju očekivane rezultate“.⁴⁷ U kontekstu RSB-a, sve politike i programe koji se tiču reforme treba nadgledati i vrednovati na konzistentan način, kako bi se obezbijedilo da oni dovode do očekivanih rezultata. Treba ih vrednovati i kako bi se odredio: njihov specifičan uticaj na muškarce, žene, mladiće, djevojke, dječake i djevojčice; da li se na djelotvorniji način sprječava RN, da li se na njega odgovara i da li se on sankcioniše; da li je proces razvoja i primjene RSB-a participativan; da li su dostignuti rodni ciljevi?

Neke od opštih oblasti u kojima treba vršiti nadgledanje i vrednovanje kada se određuje da li je RSB rodno odgovorna, su sljedeće:

- Povećanje ili smanjenje RN-a (vremenom prijavljeni broj i oblik kršenja ljudskih prava koje su počinili pripadnici sektora bezbjednosti).⁴⁸
- Programi i usluge koji su namijenjeni kao odgovor na RN.
- Uvrščavanje rodnih pitanja u programske okvire.
- Da li je pristup javnim bezbjednosnim službama obezbijeđen ženama, muškarcima, djevojkama, mladićima, djevojčicama i dječacima?
- Pristup pravosuđu treba obezbijediti ženama, muškarcima, djevojkama, mladićima, djevojčicama i dječacima.
- Jednak pristup odgovornim pozicijama u sektoru bezbjednosti.
- Zakoni kojima se reguliše RN.
- Svijest javnosti o rodnim problemima i nesigurnostima, poput RN-a.
- Broj zaposlenih žena u sektoru bezbjednosti, kao i pozicije na kojima se one nalaze.

- Proces zapošljavanja žena, njihovog zadržavanja na poslu i profesionalnog napredovanja u okviru institucija sektora bezbjednosti.
- Broj obuka o rodnim pitanjima i njihov uticaj.
- Bezbjednosna politika koja se bavi rodnim pitanjima.

Na koji način treba vršiti nadgledanje/vrednovanje?

Kako bi se obezbijedilo da nadgledanje i vrednovanje RSB-a bude rodno odgovorno, rodna pitanja se mogu uvrstiti u sistem upravljanja na osnovu postignutih rezultata ili se mogu koristiti rodno osjetljivi pokazatelji.

Upravljanje na osnovu postignutih rezultata

Upravljanje na osnovu postignutih rezultata (RBM) je sredstvo koje se često koristi za vrednovanje aktivnosti i rezultata (vidi tabelu na strani 13).⁵⁰ Ovim okvirom se omogućava da se strateški planira i primijeni nadgledanje izlaznih i sveukupnih rezultata, pri čemu se mjeri da li primijenjene aktivnosti dovode do postizanja sveukupnog cilja. RBM se usredsređuje na učinak i na postizanje izlaznih i sveukupnih rezultata i uticaja, koji predstavljaju različite djelove niza rezultata. Nizovi rezultata se sastoje od različitih strateških koraka, počevši od polaznih informacija, poput određene politike, zakona i procesom odlučivanja.

Za detaljniji spisak pokazatelja koji se tiču reforme prevosuđa, pogledajte Aneks A: „Primjeri pokazatelja: reforma pravosuđa i rodna pitanja“.

Pokazatelji

Za djelotvorno NiV RSB-a je važno da se odrede jasni, mjerljivi, rodno osjetljivi pokazatelji zasnovani da određenom kontekstu. Pokazatelj može da bude cifra, činjenica, pa čak i mišljenje kojim se opisuje specifična situacija i/ili promjena. Kada se koristi upravljanje na osnovu postignutih rezultata, pokazatelji odražavaju sveukupne rezultate lanca. Korisno je da se napravi jasna razlika između različitih vrsta pokazatelja koji se koriste:

Polazni pokazatelji mjere u kom obimu su opredijeljena sredstva kako bi dati projekat ili politika mogli da se sprovedu u djelo.

Pokazatelji učinka/procesa mjere aktivnosti tokom primjene kako bi se pratio napredak ka postizanju željenih rezultata.

Pokazatelji napretka/sveukupnih rezultata mjere dugoročne rezultate programa ili programske politike.

Mogu se primijeniti određene mjere kako bi se omogućilo da svi ovi pokazatelji, bilo da su kvantitativni ili kvalitativni, budu rodno odgovorni. Po riječima kanadske Agencije za međunarodni razvoj: „Rodno osjetljivi pokazatelji imaju posebnu ulogu da ukažu na rodne promjene u društvu do kojih vremenom dolazi. Korisni su jer pokazuju kako se vremenom mijenjaju status i uloge žena i muškaraca i stoga mjere da li je

RBM niz rezultata: aktivnost – izlazni rezultat – sveukupni rezultati – očekivani uticaj/ sveukupni cilj

U okviru rodno odgovorne RSB, pojednostavljeni akcioni plan, u kome bi se samo jedna aktivnost primjenjivala u različitim sektorima, uz korištenje RBM pristupa, izgledao bi otprilike ovako:⁵¹

Sektor	Sveukupni cilj	Sveukupni rezultat	Izlazni rezultat	Aktivnost	Pokazatelj
Policija	Rodno odgovorna policijska služba.	Unaprijeđeno poznavanje rodni pitanja.	Policijski službenici su obučeni o rodni pitanjima.	1. Održati predavanja o rodni pitanjima i odgovoru na RN i tretmanu žrtava RN-a.	1. Broj policijskih službenika koji su prošli obuku. 2. Promjena ponašanja prema žrtvama RN-a.
Vojska	Pojačana rodna ravnopravnost u vojsci.	1. Prepoznavanje polaznih osnova za integraciju rodni pitanja u procedurama zapošljavanja. 2. Povećanje broja regrutovanih žena u vojsci.	1. Studija procjene procedura zapošljavanja i potencijalnih polaznih osnova. 2. Promjena strategije zapošljavanja kako bi se promovisalo zapošljavanje žena.	1. Prikupiti podatke/razloge ili motive za prijavljivanje unutar/izvan vojske. 2. Podsticajne mjere za prijavljene kandidatkinje.	1. Povećanje broja prijavljenih kandidatkinja. 2. Broj žena pripadnica vojske. 3. Broj prijavljenih slučajeva seksualnog uznemiravanja i zlostavljanja.
Parlament	Unapređenje zaštite od nasilja u porodici.	Pravne odredbe kojima se žene i muškarci štite od nasilja u porodici.	Zakon o zabrani porodičnog nasilja, uključujući definicije.	1. Pokretanje pravne reforme u parlamentu. 2. Davanje nacrt teksta zakonskih odredbi. 3. Usvajanje zakona.	Povećanje broja krivičnih gonjenja i presuda za počinjeno nasilje u porodici.

ostvarena rodna ravnopravnost.⁵²

Kako bi se dobila sveobuhvatna slika uticaja politike i programa RSB i kako bi se izvršilo upoređivanje pokazatelja, radi postizanja validnosti, od suštinskog značaja je da se koriste i kvantitativni i kvalitativni pokazatelji (vidi Odjeljak 9). U smislu RSB-a, rodno osjetljivi kvalitativni i kvantitativni pokazatelji se definišu na sljedeći način:

Kvantitativni pokazatelji: Kvantitativni rodno osjetljivi pokazatelji se izražavaju brojkama. Mogu se uzeti iz podataka iz anketa i administrativnih zabilješki, razvrstanih po polu i starosti.

Na primjer:

- Broj policijskih službenika koji su prošli obuku o rodni pitanjima
- Broj žena oficira u vojsci
- Broj prijavljenih slučajeva RN-a⁵³
- Broj muškaraca i žena koji su prijavili uznemiravanje usmjereno protiv homoseksualaca

Kvalitativni pokazatelji: Zabilježena mišljenja, observacije ili zaključci. Do kvalitativnih pokazatelja

se može doći putem ispitivanja stavova, putem intervjua, javnih rasprava, posmatranjem učesnika i diskusijama u fokus grupama. Na primjer:

- Veći stepen odobravanja intervencija policije u slučajevima nasilja u porodici
- Veća posvećenost rodno odgovornoj politici i zakonskim odredbama
- Nediskriminatorska radna sredina u kojoj je usklađen profesionalni i porodični život zaposlenih
- Posvećenost parlamenta integraciji rodni pitanja⁵⁴
- Shvatanje postojećih mehanizama kojima se odgovara na silovanje muškaraca u zatvorima

Važno je, takođe, da se pokazatelji ispravno protumače. Na primjer, povećanje broja prijavljenih slučajeva seksualnog nasilja može da znači da su službe koje treba da na njega odreaguju unaprijedile svoj rad i da je unaprijeđena sveukupna svijest žena o sopstvenim ljudskim pravima, ili bi moglo da označi da je došlo do povećanja broja slučajeva seksualnog nasilja. „U nekim programima na kojima radim, povećanje broja prijavljenih slučajeva nasilja nad ženama i djecom tumačimo kao pokazatelj da žene

Odjeljak 9 Misija UN-a u Liberiji i reforma policije: kombinovanje kvantitativnih i kvalitativnih pokazatelja⁵⁵

Podaci o zapošljavanju sami po sebi ne govore mnogo jer mnoge žene napuštaju službu nakon kratkog perioda provedenog u njoj. Kvantitativna mjera poput ove se može upotpuniti kvalitativnim pristupom; intervjuisanje onih koje odluče da ostanu u službi i onih koje odluče da je napuste, može da pomogne da se bolje shvate razlozi koji podstiču i obeshrabruju žene da se zaposle u policiji (ili u nekoj drugoj instituciji sektora bezbjednosti).

Neka od pitanja koja se mogu razmotriti su sljedeća:

- Na koji način policija odgovara na slučajeve u kojima su žrtve žene i muškarci i kakva je razlika u tom odgovoru prije i nakon obuke? Kako pripadnici policije koji su prošli obuku ocjenjuju razliku u svom ponašanju prije i nakon završene obuke? Kako žene i muškarci koji sarađuju sa policijom ocjenjuju ovo ponašanje, npr. organizacije žena koje promovišu i štite prava žena i djece, posebno u vezi sa RN; organi koji se bave ljudskim pravima; ili neke druge NVO?
- Koje vrste pritužbi se daju na rad policije nakon obuke?
- U kom procentu žene, muškarci, djevojke, mladići, djevojčice i dječaci vjeruju da će ih policija tretirati na pravedan način (i da li se ovakvo uvjerenje promijenilo)?
- Postoje li dokazi da policija radi efikasnije sa drugim agencijama kako bi rodna pitanja uvrstila u svoj rad, npr. u aktivnostima na sprječavanju pojave kriminala?
- Kakvog kvaliteta je bila obuka? Da li se fokusirala na prava žena na bezbjednost i sigurnost? Da li je promovisala shvatanje faktora koji uzrokuju RN i njihove veze sa nedostatkom sigurnosti i HIV-om? Da li je promovisala kulturni dijalog i dijalog o ljudskim pravima, npr. čija prava štiti običajno pravo u rješavanju sporova, a čija prava su zaštićena formalnim pravom pri rješavanju sporova?

i djeca postaju sve svjesniji sopstvenih prava, i da sve više traže od sektora bezbjednosti i pravosuđa da odgovore na ova njihova prava, što je jedan od koraka ka rješavanju problema koji može da ukaže da je sektor bezbjednosti (u ovom slučaju policija) unaprijedio svoj rad.⁵⁶

4.3 Na koji se način može sprovesti rodna revizija institucija sektora bezbjednosti?

Osim uključivanja rodnih pitanja u procjenu i NiV RSB-a, rodnim revizijama institucija sektora bezbjednosti se mogu dobiti detaljnije informacije koje usmjeravaju proces reformi. Institucije sektora bezbjednosti mogu da imaju velike koristi od ovakvih revizija, jer im je cilj da „se identifikuju prednosti, postignuća, inovativne politike i prakse, kao i stalni izazovi, koji svi zajedno čine osnovu za planiranje rodnih aktivnosti.“⁵⁸ Rodna revizija može biti prvi korak za usmjeravanje djelotvornog procesa rodne reforme/integracije rodnih pitanja; osim toga, može da bude i korisno sredstvo za nadgledanje i vrednovanje inicijativa za integraciju rodnih pitanja.

Nedostatak transparentnosti u mnogim institucijama sektora bezbjednosti, poput vojske i obavještajnih službi, je često prepreka koju treba prevazići prije nego li se uopšte počne sa rodnom revizijom. U ostale faktore od kojih zavisi rodna obuka spadaju:

- Politička volja
- Tehnički kapaciteti
- Spremnost da se bude nadležan i odgovoran
- Organizaciona struktura

Uprkos ovim izazovima, revizija neke institucije u smislu u kom stepenu je u njoj postignuta rodna odgovornost, može da bude dobar početni korak ka definisanju specifičnih potreba za reformom.

Ko je ovlašćen da sprovodi rodnu reviziju?

Rodne revizije, kao i većina organizacionih inicijativa, traže posvećenost rukovodstva. U svakom slučaju, jednako je značajno učešće svih zaposlenih u datoj instituciji. Sveobuhvatan proces omogućava stvaranje osjećaja upravljanja tim procesom sa nivoa date institucije, nadležnosti i odgovornosti za rezultate procesa revizije.

Odjeljak 10 Vrednovanje policije u SAD-u

„Eksperiment sprovođenja detaljnog vrednovanja rada policije u lokalnoj zajednici je izveden iz dva razloga. Jedan je bio da se među policijskim službenicima unaprijede ciljevi rada policije u lokalnoj zajednici tako što je često kritikovan radni učinak tih istih službenika. Druga svrha je bila da se ustanovi da li su građani primjetili ikakve promjene u kvalitetu obavljanja policijskih dužnosti u lokalnim zajednicama. Vrednovanje „Rad policije u vašem komšiluku“, koje je sprovela policija Hjustona, se zasnivalo na nekoliko vrsta izvještaja: dvogodišnjih izvještaja o radu policajaca u patrolama, na njihovim mjesečnim radnim listama, formularima kojima su informisani pripadnici zajednice, formularima na kojima su građani davali povratne informacije o pozivima koje su uputili za policijsku podršku, upitnicima inspektora i formularima na kojima su direktno nadređeni komandiri davali ocjenu o radu svojih zaposlenih službenika.“⁵⁷

	Prednosti	Mane
Interni revizorski tim	<ul style="list-style-type: none"> ■ Revizija koju on sprovodi može biti jeftinija i jednostavnija za sprovođenje jer nije angažovan spoljni konsultant. ■ Poznavanje interne strukture, procedura i hijerarhije. ■ Može biti ozbiljnije shvaćen, u zavisnosti od pozicije koju data osoba u timu ima u datoj instituciji. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Nedostatak nezavisnosti. ■ Potencijalne posljedice po članove tima za procjenu u slučaju kritikovanja ponašanja. ■ Potencijane prepreke uslijed hijerarhijske strukture. ■ Neiskustvo u sprovođenju rodni revizija.
Spoljni revizorski tim	<ul style="list-style-type: none"> ■ Nezavisnije stanovište, potencijalno šira perspektiva. ■ Nema straha od posljedica ukoliko se kritikuje interni proces. ■ Stručno znanje i iskustvo u sprovođenju rodne revizije. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Nedostatak razumijevanja načina rada određene institucije ili organizacije. ■ Potencijalno manja sposobnost da se predstavi saradnja osoblja i upravljanje procesom. ■ Nedostatak zajedničke vizije, cilja i tumačenja rezultata.

Rodnu reviziju i procjenu sprovode ili interni tim ili spoljni revizori.⁵⁹ I jedna i druga strategija imaju svojih prednosti i mana (vidi tabelu datu gore).

Koordinacija aktivnosti i veza između tima za procjenu i zaposlenih u datoj organizaciji je od presudnog značaja u oba slučaja. Žoslin Skot, samostalni pravni konsultant, predlaže da se iz spoljne perspektive sprovede početna procjena, a da se nadgledanje i vrednovanjem tokom procesa izvode interno. Štaviše, ona tvrdi da spoljni konsultantni u svom radu takođe zavise od unutrašnje saradnje i političke volje rukovodstva.⁶⁰ Stoga predlaže da se plan za sprovođenje rodne revizije pravi u saradnji sa predstavnicima civilnog društva, a da reviziju predvodi osoba ili institucija koja u tom procesu može da sačuva svoju nepristrasnost. Kao i kod obuke o rodni pitanjima, može biti korisno da se u tim za vršenje rodne procjene uključe i muškarci i žene.

Premda se sastav timova koji vrše rodnu procjenu razlikuje od institucije do institucije i da zavisi od konteksta, učesnici treba da, u idealnom slučaju, imaju iskustva u radu sa institucijama sektora bezbjednosti i rodni pitanjima. Stoga, učesnici mogu da budu:

- Ombudsmani
- Kontakt osobe za rodna pitanja
- Samostalni inspektori za zatvore
- Međuresorne radne grupe
- Jedinice za rodna pitanja u mirovnim operacijama
- Organizacije za ljudska prava ili organizacije žena
- Sudijske ili advokatske komore
- Stručnjaci za rodnu reviziju-angažovani kao konsultanti.

Odjeljak 11 Samoprocjena o zapošljavanju zadržavanju na poslu žena koje rade u organima za sprovođenje zakona⁶¹

Procesi koji su preporučljivi za male agencije

Pošto su sredstva i osoblje zaposleno u malim agencijama ograničeni, u daljem tekstu je dat modifikovani proces procjene:

- Osnujte odbor koji će činiti:
 - Šef zadužen za regrutovanje, zapošljavanje ili obuku.
 - Žene zaposlene u datoj agenciji, ukoliko je to moguće. Ukoliko žene nijesu zaposlene u datoj agenciji, potražite pomoć od susjedne agencije u kojoj ima zaposlenih žena.
 - Predstavnica lokalne zajednice.
 - Stručnjak za kadrovska pitanja.
 - Advokat sa iskustvom u pravima civila i zakonu o zapošljavanju.
- Sazovite sastanak kako biste razmotrili proces procjene; predstavite članove tima; saznajte kakav je status žena u agenciji za sprovođenje zakona i odredite zadatke za vršenje procjene. Dodijelite zadatke članovima tima u skladu sa njihovim stručnim znanjem i vremenom koje imate na raspolaganju.
- Odredite vremenski okvir za izvršenje procjene i davanje preporuka.
- Kada članovi tima obave svoje procjene, ponovo se sastanite na nivou odbora i prodiskutujte rezultate svakog dijela procjene pojedinačno. Pripremite završni izvještaj sa preporukama o promjenama koje treba sprovesti. Preporučite koje su to promjene prioritete.
- Kada preporuke budu odobrene, odredite osobu na visokom položaju u datoj organizaciji da nadgleda napredak i da podnosi tromjesečni izvještaj.

Ko je objekat revizije?

Rodna revizija je obično fokusirana na analizu velikog broja različitih internih rodni pitanja. Revizija može da bude usredsrijeđena na strategiju samoprocjene, kojom se analiziraju stanovišta ljudi, i/ili na primjenu različitih tehnika prikupljanja podataka kako bi se analizirale politika, strukture, programi i kadrovi date institucije (vidi Odjeljak 11). Osim ovoga, revizija treba da se usredsrijedi na uticaj koji institucija koja je u pitanju ima na muškarce, žene, mladiće, djevojke, djevojčice i dječake.

Za **strategije samoprocjene**, često se koriste spiskovi zadataka, kako bi se utvrdilo u kom stepenu je integracija rodni pitanja primijenjena u datoj instituciji. Ovo podrazumijeva dobro poznavanje procesa, ciljeva i mandata date institucije. Samoprocjena ne odražava uvijek stvarni uticaj politike date institucije. Neki od primjera pitanja koja treba obuhvatiti upitnikom za samoprocjenu su:

- Koliki je nivo posvećenosti rodni pitanjima i u kom stepenu im je dat prioritet tokom planiranja programa?
- U kom stepenu zaposleni na različitim nivoima u organizaciji razumiju rodne koncepte i politiku?
- Kakvi su tehnički kapaciteti u organizaciji, uključujući postojeće stručno znanje o rodni pitanjima, izgradnju kapaciteta, nadgledanje i vrednovanje?
- Kakva je institucionalna kultura i koje su to potencijalne predrasude koje dovode do diskriminacije koleginica, partnera ili korisnika?

Kombinacijom samoprocjene i **proceduralnog vrednovanja** je moguće dobiti kompletniju sliku o stanju stvari nego što bi se to moglo postići primjenom samo jednog pristupa. U ovom kontekstu, sljedeća pitanja treba da budu sastavni dio revizije:

Da li u instituciji:⁶²

- Postoji ravnopravna zastupljenost muškaraca i žena na svim nivoima u organizaciji?
- Postoje kadrovska politika i praksa kojima se podstiču zapošljavanje, zadržavanje na poslu i profesionalni napredak žena?
- Postoje politika i mehanizmi kojima se sprječava i rješavaju pitanja seksualnog uznemiravanja,

diskriminacije i nasilja?

- Postoje tehnički kapaciteti da se bavi rodno specifičnim pitanjima?
- Postoji osnovna obuka o rodni pitanjima za sve zaposlene?
- Da li se trenutno primjenjuje integracija rodni pitanja u cjelokupnu politiku institucije, njene programe i inicijative?
- Da li se opredjeljuju adekvatna sredstva za finansiranje rodni inicijativa?

Na koji način treba sprovesti reviziju?

Prije nego što se započne rodna revizija ili vrednovanje, treba na brzinu proći kroz postojeća dokumenta, uključujući nadležnosti i zakonodavne odredbe, kako bi se odredili osnovni uslovi po kojima će se revizija odvijati.⁶³ Jasnom vizijom i zajedničkim ciljevima revizije se dolazi do procesa kojim se izgrađuju kapaciteti i dobija rezultat koji može da posluži kao platforma za sprovođenje inicijativa za integraciju rodni pitanja (vidi Odjeljak 12).

Kod procjene i NiV RSB-a se pokazalo da je kombinacija kvalitativnih i kvantitativnih podataka sveobuhvatnija nego li kada se oslanjamo samo na jednu tehniku prikupljanja podataka, jer se ovom kombinacijom omogućava bolja provjera rezultata istraživanja.⁶⁵ Jedan od izazova koji se javlja kada se vrši rodna revizija, a i svaka druga procjena uopšte, jeste da različite metode prikupljanja podataka ne moraju uvijek nužno da dovedu do istih rezultata. Osim ovoga, u zavisnosti od konteksta, nekim ljudima je lakše da sa drugima podijele svoje stavove ili se, pak, osjećaju primoranim da daju one odgovore za koje su uvjereni da ispitivač želi da ih čuje.⁶⁶ Podaci se mogu dobiti različitim metodama procjene, pri čemu svi podaci mogu biti razvrstani po polu. U ove metode spadaju:

- **Teorijska procjena postojeće dokumentacije**, uključujući politiku i materijal vezan za interne programe.
- **Ankete**, koje se ne moraju uvijek sprovesti lično. Mogu se sprovesti i tako što će se osoblju podijeliti upitnici na koje treba anonimno da odgovore.
- **Intervjui**: U zavisnosti od veličine institucije, detaljni intervjui sa članovima osoblja mogu otvoriti više

Odjeljak 12 Rodna revizija Međunarodne organizacije rada (ILO)

„Prva rodna revizija ILO-a (sprovedena od oktobra 2001. do aprila 2002. godine) je za cilja imala da ustanovi učinjeni napredak i odredi osnovu za integraciju rodni pitanja u datoj kancelariji. Revizija je bila participativna, kako bi se njom do maksimuma dovelo učenje u okviru organizacije o načinu na koji treba sprovesti integraciju rodni pitanja. Rodna revizija se sastojala iz dva glavna dijela: 1) participativne rodne revizije u 15 radnih jedinica na terenu i u sjedištu organizacije; 2) globalni teorijski pregled ključnih izdanja i dokumenata ILO. Tokom trajanja revizije, analizirano je 750 internih dokumenata i izdanja. Oko 450 članova osoblja, organizacija članica, partnerskih organizacija i organizacija žena je učestvovalo na radionicama i intervjuima. Sveukupna polna ravnoteža osoblja je bila prilično ravnjerna, premda je među ostalim učesnicima, van date organizacije, bilo za oko 20% više žena. 31 dobrovoljac od članova osoblja, od koji su 21 bili muškarci, iz 21 radne jedinice, su prošli obuku za fasilitatore za rodnu reviziju.“⁶⁴

Odjeljak 13 Komponente Akcionog plana o ženama, miru i bezbjednosti (ŽMB)⁷¹

1. Uvod

U ovom poglavlju se daje kratak uvod u pitanja vezana za žene, mir i bezbjednost kao i opis procesa izrade akcionog plana.

2. Obrazloženje

Ovdje treba napomenuti mandate ŽMB, poput UNSCR 1325, značaj pitanja vezanih za žene, mir i bezbjednost, te način na koji se ova pitanja odnose na instituciju ili državu koja je u pitanju.

3. Dugoročni i kratkoročni ciljevi

Putem diskusije o relativnom značaju različitih nadležnosti ŽMB i određivanjem prioritetnih oblasti za djelovanje, mogu se odrediti kratkoročni ciljevi.

4. Specifične inicijative

Inicijative treba da budu direktno povezane sa ciljevima i/ili specifičnim mandatima koji proističu iz UNSCR 1325. Treba tačno odrediti koja će to osoba biti zadužena za primjenu, kao i za određivanje pokazatelja, vremenskih rokova i resursa (kadrovskih, materijalnih i finansijskih).

5. Vremenski okvir

Mogu se uvrstiti opšti vremenski okvir za završetak kompletnog plana, vremenski okvir za sprovođenje svake od inicijativa ponaosob ili rok za sprovođenje nadgledanja i vrednovanja.

6. Nadgledanje i vrednovanje

Osim rokova i pokazatelja, mogu se uvrstiti i ostali mehanizmi za NiV, poput određivanja obaveze da se podnosi godišnji izvještaj ili osnivanje tijela za nadgledanje.

7. Budžet

Kako bi se omogućila konkretna i održiva primjena i najjednostavnijeg akcionog plana, neophodno je da budu opredijeljena budžetska sredstva u tu svrhu.

prostora za kvalitativno istraživanje.

- **Diskusije u fokus grupama** se mogu održavati zasebno za muškarce i žene ili za ljude koji rade na različitim nivoima u datoj organizaciji, ukoliko je organizaciona kultura te organizacije izričito hijerarhijske prirode. Ove diskusije mogu da predstavljaju priliku za dalje istraživanje postojeće dinamike u datoj instituciji, kao i potencijalnih stereotipova i ostalih prepreka integraciji rodnih pitanja. Sveobuhvatni procesi rodni revizija dovode do stvaranja vlasništva nad procesom i posvećenosti primjene inicijativa za integraciju rodni pitanja, koje su zasnovane na preporukama revizije.

■ SWOT analiza

Analiza prednosti (engl. strengths), slabosti (engl. weaknesses), mogućnosti (engl. opportunities) i prijetnji (engl. threats) integracije rodni pitanja u institucijama sektora bezbjednosti podrazumijeva prepoznavanje povoljnih i nepovoljnih internih i eksternih faktora.

Rezultate revizije, u vidu završnog izvještaja, treba dati svima u organizaciji, putem radionica, seminara i grupnih diskusija. Rezultate, pogotovo, treba predstaviti rukovodstvu jer treba da dovedu do konkretnih budućih aktivnosti, poput kreiranja nove politike, programa i akcionih planova (vidi Odjeljak 13).⁶⁷ Jedan od ovakvih primjera je izrada rodni akcionog plana, poput plana Odjeljenja UN-a za razoružanje (DDA).

“Sveukupni cilj akcionog plana jeste da se olakša napredak ka razoružavanju. Putem integracije rodni pitanja u svoj svakodnevni rad, DDA će unaprijediti dijalog o razoružanju i aktivnosti. Osnovna pretpostavka ovog akcionog plana je da se razoružavanje, i uopšte i pri posebnim inicijativama, može ojačati putem integracije rodne perspektive u debate o razoružanju, proces odlučivanja i aktivnosti, i putem ravnomjernije zastupljenosti žena u procesu odlučivanja. Stoga je presudni element u radu DDA u ovoj oblasti identifikacija potencijalnih mogućnosti za spajanje i istovremenu podršku djelotvornog razoružavanja i veće rodne ravnopravnosti.”⁶⁸

DDA je, 2003. godine, angažovao dva spoljna stručnjaka za rodna pitanja, koji su trebali da za njega naprave nacrt akcionog plana. Konsultanti su održali radionice za zaposlene iz svih jedinica kako bi razmotrili na koji način su rodna pitanja bitna za rad zaposlenih i kako bi zajednički napravili spiskove aktivnosti karakterističnih za pojedine jedinice, kojima bi se unaprijedila integracija rodni pitanja. Ovaj rad je za rezultat imao dokument od 49 stranica koji se zasnivao na teorijskim informacijama o rodni

pitanjima i pitanjima vezanim za razoružanje, kao i identifikaciji praktičnih inicijativa za integraciju rodnih pitanja i spiskova zadataka.

Džulijet Hant, stručnjak za integraciju rodnih pitanja, kaže: „Najbolji rezultati koje sam do sada vidjela su iz onih procjena u kojima planiranje i naknadne aktivnosti čine sastavni dio procesa procjene. Premda izrada rodnog akcionog plana nije magična formula za uspjeh (niti su to rodno osjetljivi pokazatelji), i jedno i drugo može da bude od pomoći dok god su neki od osnovnih uslova i principa primijenjeni u fazi razvoja plana.“⁶⁹

U slučaju policije Sjeverne Irske, interni tim je sproveo rodnu reviziju pa potom napravio rodni akcioni plan. Cilj rodne revizije je bio da „se ispituju i obrade postojeća i buduća politika, procedura i praksa kojima se ženama onemogućava da imaju punopravnu ulogu u policiji Sjeverne Irske i da se ispita radna praksa u organizaciji i predlože aktivnosti kojima će se poboljšati ravnoteža između poslovnih obaveza i porodičnog života, a pri tome se obezbijediti operativna efektivnost. [...] Grupa za izradu rodnog akcionog plana je osnovana novembra 2003. godine i sastala se četiri puta, pri čemu je predsjedavajuća bila glavni policijski inspektor Megi Hanter. Oformljena je i podgrupa za podnošenje izvještaja i pravljenje plana za primjenu.“⁷⁰

4.4 Na koji se način mogu nadgledati i vrednovati inicijative za integraciju rodnih pitanja u institucije sektora bezbjednosti?

Kako bi se postiglo da sektor bezbjednosti bude rodno odgovoran, jedna od centralnih strategija koju treba primijeniti jeste integracija rodnih pitanja. Pod pojmom integracije rodnih pitanja se mogu podrazumijevati različite inicijative međutim, suština je da se obezbijedi da potrebe i interesi muškaraca i žena budu podjednako uvršteni u politiku i programe sektora bezbjednosti. Definicija, koja je autoritativna u ovoj oblasti, a koju je dao Ekonomski i društveni savjet UN-a glasi:

„Integracija rodnih pitanja je proces procjene uticaja bilo koje planirane aktivnosti, uključujući zakonodavne odredbe, politiku i programe, na žene i muškarce u svim oblastima i na svim nivoima. To je strategija kojom se problemi

i iskustva žena i muškaraca čine sastavnim dijelom kreiranja, primjene, nadgledanja i vrednovanja politike i programa u svim oblastima, kako bi od njih podjednako imali koristi i žene i muškarci i kako ne bi više bilo neravnopravnosti.“⁷²

Kao takve, inicijative za integraciju rodnih pitanja se kreću od određivanje internih protokola u zatvorima i obezbjeđivanja da se poštuje ljudsko dostojanstvo žena i muškaraca, pa do sprovođenja procjene rodnog uticaja politike nacionalne bezbjednosti ili imenovanja kontakt osobe za rodna pitanja u ministarstvu odbrane. Rodne revizije, kao što je to objašnjeno u Poglavlju 4.3, su korisno sredstvo kojim se procjenjuje koje su to rodne inicijative do sada primijenjene, kakvog su efekta imale i koji su to postojeći nedostaci i oblasti u kojima je moguće ostvariti poboljšanje.

Međutim, inicijative za integraciju rodnih pitanja se često primjenjuju bez adekvatnog nadgledanja i vrednovanja kojima bi se usmjerio njihov uticaj i zabilježile dobre i loše prakse.

NiV se mogu sprovesti primjenom strategije samoprocjene ili spoljnom operativnom procjenom. Kada je na snazi rodni akcioni plan, relativno je jednostavno sprovesti NiV aktivnosti na integraciji rodnih pitanja, jer se takvim planovima integracija rodnih pitanja već stavlja u konkretne okvire i može da obuhvati i pokazatelje.

Ko vrši nadgledanje i vrednovanje?

Nadgledanje i vrednovanje mehanizama za integraciju rodnih pitanja može interno da sprovede data institucija sektora bezbjednosti - npr. osoba za kontakt za rodna pitanja u saradnji sa internim stručnjacima za NiV - ili je mogu sprovesti spoljni stručnjaci za rodna pitanja, organizacije civilnog društva, poput grupa žena, ili čak i međunarodne organizacije.⁷³ Kao što je već napomenuto, od suštinskog je značaja da se u timovima za NiV uspostavi rodna ravnoteža među članovima tima. U slučajevima prijava za seksualno iskorištavanje i zlostavljanje koje su počinili pripadnici mirovnih misija pod vođstvom UN-a, primjenjene su različite metode nadgledanja (vidi Odjeljak 14).

Odjeljak 14

Nadgledanje slučajeva navodnog seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja koje su počinili pripadnici mirovnih misija pod vođstvom UN-a

„Nakon niza ad hoc odgovora, i Misije UN-a u Demokratskoj Republici Kongo i Odjeljenja UN-a za mirovne operacije (DPKO), na prijave za seksualno iskorištavanje i zlostavljanje u MONUC-u, osnovana je posebna Kancelarija za rješavanje slučajeva seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja (OASEA). U okviru DPKO nije postojao nikakav obrazac na osnovu kojeg bi mogla biti ustanovljena jedna ovakva kancelarija niti način da se tužbe upute na neke druge organe, niti bilo kakva pravila ili procedure za sprovođenje istraga. Postojao je politički vakuum; definisanje politike o nekim aspektima od suštinskog značaja, poput odgovornosti UN-a prema žrtvama ili načina na koji se rješavaju zahtjevi za utvrđivanje očinstva, je bilo tek u začetku. OASEA je definisala svoje odgovornosti u tri ključne oblasti: (1) sprovođenje istraga, (2) razvoj politike i savjetodavna pomoć i (3) obuka, podizanje svijesti javnosti i zalaganje za određena pitanja.“⁷⁴

Odjeljak 15 Rodno određivanje budžeta u Indiji

„U Indiji je Ministarstvo za razvoj žena i djece preuzelo na sebe zadatak da ustanovi sredstva za ROB. Oni obuhvataju rodne profile javne potrošnje. U vezi sa ciljevima, određenim brojem šema se navode posebne komponente koje se odnose na žene, poput posebnih informacija za studentkinje u šemama koje se tiču obrazovanja, zdravstveni programi za žene, programi zapošljavanja i obuke za žene, specijalni mikro krediti namijenjeni ženama i posebni zakoni koji se odnose na sprječavanje nasilja nad ženama. Ministarstvo je, takođe, nedavno ustanovilo i komisiju na visokom nivou za kreiranje indeksa rodno razvoja.“⁷⁶

Šta se nadgleda i vrednuje?

Kako bi se zaključilo da li inicijative za integraciju rodno pitanja imaju pozitivan uticaj, treba nadgledati/ vrednovati specifične ciljeve ovih inicijativa. Ovo se može ostvariti upotrebom pokazatelja. Ovi pokazatelji mogu imati za cilj da mjere djelotvornost i uspjeh postignut u primjeni napora na integraciji rodno pitanja, poput obuke o rodno pitanjima, primjene rodno osjetljive politike i zapošljavanja žena ili odgovornost prema muškarcima i ženama sa HIV/ AIDS-om.

Na koji način treba vršiti nadgledanje i vrednovanje?

Kao što je pomenuto u prethodnim poglavljima, pokazatelji, ankete, intervjui i ostali mehanizmi za prikupljanje podataka se mogu koristiti za nadgledanje i vrednovanje inicijativa za integraciju rodno pitanja u institucije sektora bezbjednosti.

RBM se u ovom kontekstu može, takođe, iskoristiti za nadgledanje napora uloženi na integraciji rodno pitanja. UNESCO je npr. strateški primijenio RBM uz integraciju rodno pitanja i tvrdi da se ova dva pristupa „međusobno upotpunjuju“.⁷⁵ Uključivanje pokazatelja za integraciju rodno pitanja u postojeće mehanizme za nadgledanje učinka, političke okvire i smjernice može da bude još jedna od strategija da se NiV inicijativa za integraciju rodno pitanja uvrste u već postojeće strukture za vršenje NiV.

Primjeri pokazatelja institucionalnih napora na integraciji rodno pitanja obuhvataju:

- Upotrebu rodno osjetljivog jezika u priručnicima.
- Kontakt jedinice za rodno pitanja koje čine mješoviti timovi, sastavljeni i od muškaraca i žena, koji nadgledaju i podržavaju napore koji se čine na integraciji rodno pitanja.
- Uključivanje rodno pitanja u strateške planove i ostala politička dokumenta.
- Rodno pitanja kao teme na redovnoj obuci u policijskim akademijama, na pravnim fakultetima i ostalim obrazovnim centrima u sektoru bezbjednosti.
- Vidljivost žena (npr. fotografije žena na veb stranici ili u publikacijama, itd.)
- Svijest o rodno pitanjima među osobljem sektora bezbjednosti.
- Inicijative za integraciju rodno pitanja se primjenjuju

u okviru različitih institucija i programa sektora bezbjednosti. Preporučuje se da se vrednuje svaka aktivnost pojedinačno, kako bi se odredile najbolja praksa i naučene lekcije iz svake preduzete mjere.

Vidi Priručnik o obuci o rodno pitanjima za zaposlene u sektoru bezbjednosti.

Rodno budžetiranje je sredstvo kojim se nadgleda i vrednuje koliko su budžeti rodno osjetljivi i kakva je raspodjela sredstava. Postoje pokušaji da se budžeti razvrstaju u odnosu na uticaj koji imaju na žene i muškarce (vidi Odjeljak 15).⁷⁶

„Rodno odgovorno budžetiranje (ROB) znači da treba da se obezbijedi da se državnim budžetima, i programima i politikama na kojima se oni zasnivaju, uzmu u obzir potrebe i interesi pojedinaca koji pripadaju različitim socijalnim grupama. Stoga, ROB se bavi predrasudama do kojih može doći samo zato što je neko muškarac ili žena, ali, istovremeno, razmatra i štetu koju neko trpi usljed svog etničkog porijekla, kaste iz koje dolazi, društvenog statusa ili siromaštva, sredine iz koje dolazi i starosti. ROB se ne tiče zasebnih budžeta za žene ili muškarce, niti ravnomjerne raspodjele budžeta. Tiče se određivanja da li muškarci i žene imaju iste potrebe i, ako nemaju, u čemu se one razlikuju. Tamo gdje su potrebe različite i izdvajanja iz budžeta treba da budu različita.“⁷⁷

Fond UN-a za razvoj za žene, Sekretarijat Komonvelta i kanadski Istraživački centar za međunarodni razvoj su napravili sveobuhvatnu veb stranicu o rodno budžetiranju, na kome je dat spisak velikog broja izvora informacija i materijala za obuku: <http://www.gender-budgets.org>

5 Ključne preporuke

1. Politička volja, odgovarajući vremenski okviri i dovoljna finansijska sredstva

Kako bi se omogućilo sprovođenje rodno odgovorne procjene, nadgledanja i vrednovanja, neophodno je da postoji politička volja rukovodstva da do ovoga dođe. Jedna od strategija koju je moguće primijeniti jeste da se prepoznaju „šampioni rodnih pitanja“ iz rukovodstva i da im se pruži podrška. Takođe je od suštinskog značaja da se odrede odgovarajući vremenski okviri i da se opredijele sredstva.

2. Podaci razvrstani po polu i starosti

Podaci do kojih se dolazi tokom procjene, nadgledanja i vrednovanja treba uvijek da budu razvrstani po polu i starosti, kako bi se prepoznale različite bezbjednosne i pravosudne potrebe i prioritete. Kako bi se izvršila sveobuhvatna analiza podataka, korisno je da se podaci razvrstaju i po ostalim faktorima poput ličnih prihoda, etničkog porijekla, vjeroispovijesti, oblasti iz koje dolaze ispitanici, seksualnog opredjeljenja i fizičkih sposobnosti.

3. Konsultujte muškarce i žene

Žene često bivaju isključene iz intervjua i fokus grupa sa vodećim učesnicima. Na primjer, važno je da zatražite mišljenje ženskog osoblja institucija sektora bezbjednosti, čak i ako se one ne nalaze na visokim pozicijama, kako biste dobili precizne informacije o potrebama za reformom.

4. Konsultujte se sa pripadnicima marginalizovanih grupa i organizacijama civilnog društva

Aktivnim učešćem marginalizovanih grupa u procesima procjene, nadgledanja i vrednovanja, povećava se mogućnost da reforma bude održiva i sveobuhvatna. Konsultacije sa organizacijama žena, udruženjima starosjedjelaca, etničkim manjinama, pripadnicima LGBT populacije, seoskim zajednicama, porodicama sa niskim primanjima, grupama koje se zalažu za prava djece i ostalima mogu da u program reforme unesu nova viđenja stanja stvari i da obezbijede da potrebe navedenih grupa budu zadovoljene datom reformom.

5. Uključivanje rodnih pitanja

Pitanja poput rodnog nasilja i rodnih razlika u pristupu institucijama pravosuđa i sektora bezbjednosti treba posebno uvrstiti u procjenu, nadgledanje i vrednovanje.

6. Rodno osjetljivi pokazatelji

Uključivanje rodno osjetljivih pokazatelja u politiku i programe za RSB će omogućiti

sprovođenje detaljnog nadgledanja i vrednovanja kako bi se odredio uticaj reformi na muškarce, žene, mladiće, djevojke, dječake i djevojčice.

7. Svijest o rodnim pitanjima i stručno znanje

U timove za vršenje procjene, nadgledanja i vrednovanja treba da bude uključeno osoblje koje je stručno osposobljeno za rješavanje rodnih pitanja, kako bi ta ista pitanja bila integrisana u proces i kako bi se primjenjivale odgovarajuće tehnike prikupljanja podataka. Cjelokupan tim može da prođe obuku o rodnim pitanjima ili da mu bude obezbijeđeno kratko predavanje o njima.

8. Reprezentativni timovi za procjenu, nadgledanje i vrednovanje

Mješoviti timovi, sastavljeni i od muškaraca i od žena, u koje bi, u idealnom slučaju, bili uključeni stručnjaci sa lokalnog i sa međunarodnog nivoa iz različitih društvenih, etničkih, vjerskih ili manjinskih grupa, bi unaprijedili djelotvornost rada tima pri pristupanju različitim zajednicama, kao i uvećali legitimitet samog tima. Zaposlite žene i muškarce prevodioce.

9. Kombinacija prikupljanja kvantitativnih i kvalitativnih podataka i pokazatelja

Sveobuhvatnom i preciznom procjenom, nadgledanjem i vrednovanjem treba da budu obuhvaćeni i kvantitativni i kvalitativni elementi. Premda je često lakše procijeniti i uporediti kvantitativne podatke, bila bi izostavljena bitna dimenzija istraživanja i pitanja ukoliko ne bi bio uvršten i kvalitativni aspekt istraživanja.

10. Sprovedite rodne revizije koje su karakteristične za sektor bezbjednosti

Integracija rodnih pitanja u opšte procjene RSB-a često ne daje dovoljno detaljnih informacija koje su potrebne da bi se identifikovale neophodne reforme na integraciji rodnih pitanja. Sprovođenjem detaljne rodne revizije u nekoj instituciji se može doći do korisnih informacija koje su neophodne za sprovođenje institucionalnih promjena.

11. Postavite kao prioritet nadgledanje i vrednovanje inicijativa za integraciju rodnih pitanja

Kada se u institucijama sektora bezbjednosti sprovode inicijative za integraciju rodnih pitanja, u njih treba uvrstiti sveobuhvatno nadgledanje i vrednovanje, kako bi se odredilo kakav uticaj ima data inicijativa i kako bi se zabilježila dobra i loša praksa koje mogu unaprijediti djelotvornost budućih inicijativa za integraciju rodnih pitanja.

6 Dodatni izvori informacija

Korisne internet adrese

UN-INSTRRAW: Gender and SSR (Rodna pitanja i RSB) -
<http://www.un-instraw.org/en/index.php?option=content&task=view&id=954&Itemid=209>

World Bank: Bibliography on Gender Monitoring and Evaluation (M&E) and Indicators (Svjetska banka: Bibliografija o rodnom nadgledanju i vrednovanju (NiV) i pokazateljima) -
<http://www4.worldbank.org/afr/ssatp/Resources/HTML/Gender-RG/Source%20%20documents/Reference%20Lists/Monitoring%20%20Evaluation/REFM&E%20M&ELiteratureReviewOct01.pdf>

Vodiči za praktičnu upotrebu i priručnici

Ball, N., Nicole, Bouta, T., and van Goor, L., *Enhancing Democratic Governance of the Security Sector: An Institutional Assessment Framework (Jačanje demokratskog upravljanja sektorom bezbjednosti: okvir za institucionalnu procjenu)*, Clingendael Institute za Ministarstvo vanjskih poslova Holandije, 2003.
http://www.clingendael.nl/publications/2003/20030800_cru_paper_ball.pdf

Beck, T., *Using Gender-Sensitive Indicators: A Reference Manual for Governments and Other Stakeholders (Korištenje rodno osjetljivih pokazatelja: priručnik za vlade i ostale učesnike)* (Commonwealth Secretariat: London), 2005.
http://www.thecommonwealth.org/shared_asp_files/uploadedfiles/%7BD30AA2D0-B43E-405A-B2F0-BD270BCEFB3%7D_ugsi_ref.pdf

Berghof Research Centre for Constructive Conflict Management (Berghof istraživački centar za konstruktivno upravljanje konfliktom), *Berghof Handbook for Conflict Transformation (Berghofov priručnik za transformaciju konflikta)* (Berghof Research Centre for Constructive Conflict Management: Berlin), 2003.
http://www.berghof-handbook.net/std_page.php?LANG=e&id=4

CIDA, *Guide to Gender-Sensitive Indicators (Vodič za upotrebu rodno osjetljivih pokazatelja)* (Canadian International Development Agency: Kvebek), 1997.
[http://www.acdi-cida.gc.ca/INET/IMAGES.NSF/vLUIImages/Policy/\\$file/WID-GUID-E.pdf](http://www.acdi-cida.gc.ca/INET/IMAGES.NSF/vLUIImages/Policy/$file/WID-GUID-E.pdf)

CIDA, *Results-based Management in CIDA: An Introductory Guide to the Concepts and Principles. (Upravljanje na osnovu postignutih rezultata u CIDA: Uvod u koncepte i principe)*

<http://www.acdi-cida.gc.ca/CIDAWEB/acdicida.nsf/En/EMA-218132656-PPK>

OECD-DAC Working Party on Aid Evaluation (Radna grupa OECD-DAC-a o vrednovanju pružene pomoći), *Glossary of Key Terms in Evaluation and Results Based Management (Rječnik osnovnih termina za vrednovanje i upravljanje na osnovu postignutih rezultata)*, (OECD: Pariz), 2002.
<http://www.oecd.org/dataoecd/29/21/2754804.pdf>

Kievelitz, U. et al., *Practical Guide to Multilateral Needs Assessments in Post-Conflict Situations (Praktični vodič za multilateralnu procjenu potreba u postkonfliktnim situacijama)* (GTZ.: Berlin), 2004.
<http://www2.gtz.de/dokumente/bib/05-0172.pdf>

OECD, *OECD DAC Handbook on Security System Reform (SSR) - Supporting Security and Justice (Priručnik OECD-DAC-a o reformi sistema bezbjednosti (RSB) - podrška bezbjednosti i pravdi)* (OECD: Pariz), 2007.
<http://www.oecd.org/dataoecd/43/25/38406485.pdf>

UNDP, *Handbook on Monitoring and Evaluation of Results (Priručnik o nadgledanju i vrednovanju rezultata)*, Kancelarija za vrednovanje, Njujork, 2002.
http://stone.undp.org/undpweb/eo/evalnet/docstore3/yellowbook/glossary/glossary_m_o.htm

UNDP, 2006, *Measuring Democratic Governance: A Framework for Selecting Pro-poor and Gender Sensitive Indicators (Mjerenje demokratske uprave: okvir za odabir rodno osjetljivih pokazatelja i onih pokazatelja koji idu u prilog siromašnom stanovništvu)*, UNDP, Oslo Governance Centre, Oslo.
<http://www.undp.org/oslocentre/docs06/Framework%20paper%20-%20entire%20paper.pdf>

Članci i izveštaji na internetu

Germann, W. and Edmunds, T., *Towards Security Sector Reform in Post Cold War Europe: A Framework for Assessment (Ka reformi sektora bezbjednosti u Evropi nakon Hladnog rata: Okvir za procjenu)* (DCAF/BICC: Geneva), 2003.
<http://www.dcaf.ch/publications/kms/details.cfm?ord279=title&q279=security+sector+reform&lng=en&id=20278&nav1=4>

Kinzelbach, K. and Cole, E., *Monitoring and Investigating the Security Sector (Kontrola i istraga sektora bezbjednosti)* (UNDP/DCAF: Ženeva), 2007.
<http://www.dcaf.ch/publications/kms/details.cfm?lng=>

en&id=27755&nav1=4

Moser, C., **An Introduction to Gender Audit Methodology: Its Design and Implementation in DFID Malawi (Uvod u metodologiju za vršenje rodne revizije: njen dizajn i primjena u DFID-u na Malaviju)** (Overseas Development Institute: London), 2005.

http://www.odi.org.uk/PPPG/publications/papers_reports/ODI_Moser_gender_audit_methodology.pdf

Anderlini, S.N., **Mainstreaming Gender in Conflict Analysis: Issues and Recommendations (Integracija rodnih pitanja u analizi konflikta: pitanja i preporuke)**, *Social Development Papers, Conflict Prevention and Reconstruction* No. 33 (Worldbank: Vašington), 2006.

http://www.womenwarpeace.org/issues/Mainstreaming_gender_Anderlini.pdf

Rubin, D. and Missokia, E., **Gender Audit for USAID/Tanzania (Rodna revizija za USAID/Tanzanija)** (US Agency for International Development), 2006.

http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNADH239.pdf

UNESCO, **UNESCO's Gender Mainstreaming Implementation Framework (GMIF) for 2002-2007 (UNESCO-ov okvir za praktičnu integraciju rodnih pitanja za period 2002.-2007. godine)** (2003).

<http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001318/131854e.pdf>

Women and Equality Unit (Jedinica za žene i jednakost), **Gender Impact Assessment (Procjena rodnog uticaja)** (Department of Trade and Industry, n.d.: London).

http://www.womenandequalityunit.gov.uk/equality/gender_impact_assessment.pdf

Aneks A: Primjer pokazatelja: reforma pravosuđa i rodna pitanja

Pripremila Džulijet Hant za DCAF, UN-INSTRAW, OEBS/ODIHR
Radionica o rodnim pitanjima i reformi sektora bezbjednosti, Ženeva, 16-19. avgust 2007.

Oblasti reforme pravosuđa	Primjeri rezultata rodne ravnopravnosti	Primjeri rodno osjetljivih pokazatelja	Metode prikupljanja podataka
Cilj: Djelotvoran i odgovoran sistem pravosuđa i unaprijeđena vladavina prava	Promovisanje i zaštita ljudskih prava žena, djevojaka, djevojčica, muškaraca, mladića i dječaka.	Pokazatelj rezultata: Veći procenat žena i muškaraca koji vjeruju da će ih sistem pravosuđa tretirati na pravedan način – po etničkom porijeklu, socio-ekonomskim grupama i ostalim kategorijama.	<ul style="list-style-type: none"> Početno anketiranje tokom procjene RSB-a. Anketa na kraju programa RSB-a.
Reforma zakona	Pravni okvir koji štiti prava svih građana – bez obzira na njihov pol, starost, etničko porijeklo, vjeroispovijest, društveno ekonomski status, seksualno opredjeljenje, invaliditet ili zdravstveno stanje (HIV/AIDS).	<ul style="list-style-type: none"> Nacionalno zakonodavstvo je revidirano u skladu sa CEDAW i CRC. Zakonskom reformom su identifikovani i uklonjeni konflikti između običajnog i tradicionalnog prava kako bi se izričito zaštitila ljudska prava žena, djevojaka i djevojčica. 	<ul style="list-style-type: none"> Početna procjena prava žena po običajnom i formalnom pravu. Verifikacija zasnovana na pravnom statusu tokom nadgledanja, revizije i vrednovanja.
Rodno nasilje	Primjena zakonodavstva i nacionalnih akcionih planova na eliminisanju RN-a.	<ul style="list-style-type: none"> Procedure postoje i primijenjene su kako bi se obezbijedila odšteta žrtvama zločina počinjenih na rodnoj osnovi, uključujući zločine počinjene u oružanom konfliktu, tokom obnove u postkonfliktnom periodu i nasilja koje su počinili pripadnici institucija sektora bezbjednosti. Broj krivičnih slučajeva protiv pripadnika sektora bezbjednosti za počinjeno RN. Povećanje konzistentnog izricanja presuda za zločine RN-a, po vrsti nasilja i srodstvu sa počiniocem. 	<ul style="list-style-type: none"> Početna procjena i revizija protokola. Anketiranje i intervjui sa organizacijama žena i ostalim OCD. Sudska statistika; podaci dobijeni od organizacija žena. Sudska statistika; pregled članaka iz novina; podaci dobijeni od organizacija žena.
Institucionalna reforma	Ravnopravan pristup pravdi za žene i muškarce.	<ul style="list-style-type: none"> Procenat žena i muškaraca koji izjavljuju da imaju priliku da pristupe formalnom pravnom sistemu kako bi razriješili sporove. Broj policijskih stanica u siromašnim seoskim oblastima koje imaju dovoljno sredstava i u kojima osoblje čine i žene i muškarci. Broj sudskih predmeta koji se tiču prava žena u odnosu na broj predmeta koji se tiču prava muškaraca. Operativne procedure i dokazni postupak su rodno osjetljivi. 	<ul style="list-style-type: none"> Početna i dodatna anketiranja. Pregled podataka o organizacionoj strukturi i kadrovima u policiji; posmatranje. Sudski statistički podaci (može biti teško doći do njih, posebno do podataka o rezultatima predmeta). Početna i dodatna revizija sudskih procedura.
Rodna ravnopravnost u zakonodavnom i pravosudnom sektoru	Smanjena diskriminacija žena i nedovoljno zastupljenih grupa u zakonu i institucijama pravosuđa.	<ul style="list-style-type: none"> Procenat muškaraca i žena pripadnika sudskih institucija, tužilaca, policijskih službenika, uključujući i one na rukovodećim pozicijama. Sve veće zadržavanje u službi žena regruta i regruta iz različitih društvenih grupa. Politika pozitivne akcije; određeni i postignuti ciljevi i primijenjena politika. Postojeći i primijenjeni politika i protokoli o zabrani seksualnog uznemiravanja. 	<ul style="list-style-type: none"> Osnovni podaci i podaci prikupljeni tokom revizija i vrednovanja iz dosijea zaposlenih u organizaciji. Pregled kadrovske politike i dosijea zaposlenih. Pregled organizacione politike i protokola; intervjui sa osobljem.
Svijest javnosti	Sve veća svijest o zakonskim i ljudskim pravima žena, muškaraca, djevojaka, mladića, djevojčica i dječaka.	<ul style="list-style-type: none"> Povećanje broja muškaraca lidera koji se javno zalažu za rodnu ravnopravnost i zakonska prava žena. Pravna pismenost, obrazovanje vezano za ljudska prava i mir uvršteno u nastavni plan i program. 	<ul style="list-style-type: none"> Diskusije sa grupama žena i OCD u okviru fokus grupa; intervjui sa ključnim obavještajcima; članci iz novina. Pregled nastavnog plana i programa.

Izvori informacija za Aneks A:

Ovo su samo primjeri i nije njihova namjera da budu sveobuhvatni. Rezultati ispitivanja rodne ravnopravnosti i pokazatelji treba da se identifikuju na participativan način, uz učešće ključnih učesnika, a uzimajući u obzir lokalni kontekst, obaveze vlada partnera, programske ciljeve i lokalnu institucionalnu posvećenost, kao i kapacitete da se prikupe, povrate informacije i da se one analiziraju.

Quast, S.R., 'Justice Reform and Gender', Draft Tool for discussion at Gender and Security Sector Reform Expert Workshop, Geneva, 15-17 Aug. 2007.

AusAID, 2007, *Gender equality in Australia's Aid Programme – Why and How?* Commonwealth of Australia, Canberra. Secretariat of the Pacific Community (SPC) 2005, *Revised Pacific Platform for Action on Advancement of Women and Gender Equality, 2005 to 2015: A Regional Charter*, (SPC: Noumea).

UN Economic and Social Commission for Asia and the Pacific, 2003, *Gender Indicators for Monitoring the Implementation of the Beijing Platform for Action on Women in the ESCAP region*, ST/ESCAP/2294, (UN: New York).

Canadian International Development Agency (CIDA,) 2005, *CIDA's Framework for Assessing Gender Equality Results*, (CIDA: Gatineau, Quebec).

UN Development Programme (UNDP), 2006, *Measuring Democratic Governance: A framework for Selecting Pro-poor and Gender Sensitive Indicators*, UNDP.

Bureau for Development Policy, Democratic Governance Group, New York and Oslo.

Canadian International Development Agency (CIDA), 1997, *Guide to Gender-Sensitive Indicators*, (CIDA: Gatineau, Quebec).

FUSNOTE

- ¹ Vidi, na primjer: Germann, W. i Edmunds, T., 'Towards Security Sector Reform in Post Cold War Europe: A Framework for Assessment' („Ka reformi sektora bezbjednosti u Evropi nakon Hladnog rata: Okvir za procjenu“), (DCAF/BICC: Ženeva), 2003.
- ² UN-INSTRAW, 'Integrating Gender in Security Sector, Reform Assessments, Monitoring and Evaluation: Summary of a Virtual Discussion' („Integracija rodni pitanja u sektor bezbjednosti, procjene, nadgledanje i vrednovanje reforme: Sažetak virtualne diskusije“), 4. juni–29. avg. 2000. <http://www.un-instraw.org/en/gps/general/gender-and-security-sector-reform-5.html>
- ³ OECD, *OECD DAC Handbook on Security System Reform - Supporting Security and Justice (Priručnik OECD-DAC-a o reformi sektora bezbjednosti – Podrška bezbjednosti i pravdi)*, (OECD: Pariz), 2007, str.43.
- ⁴ OECD, *OECD DAC Handbook on Security System Reform - Supporting Security and Justice (Priručnik OECD-DAC-a o reformi sektora bezbjednosti – Podrška bezbjednosti i pravdi)*, (OECD: Pariz), 2007; Verstegen, S., van de Goor L. i de Zeeuw, J., 'The Stability Assessment Framework: Designing Integrated Responses for Security Governance and Development' (Jačanje demokratskog upravljanja sektorom bezbjednosti: okvir za institucionalnu procjenu), (Clingendael Institute za Ministarstvo vanjskih poslova Holandije: Hag), 2005.
- ⁵ Radna grupa OECD-DAC-a o vrednovanju pružene pomoći, 'Glossary of Key Terms in Evaluation and Results Based Management' („Rječnik osnovnih termina za vrednovanje i upravljanje na osnovu postignutih rezultata“), (OECD: Pariz), 2002.
- ⁶ UNDP, *Handbook on Monitoring and Evaluation of Results* (Priručnik o nadgledanju i vrednovanju rezultata), Kancelarija za vrednovanje, (UN: Njujork), 2002. http://stone.undp.org/undpweb/eo/evalnet/docstore3/yellowbook/glossary/glossary_m_o.htm
- ⁷ UNDP, *Measuring Democratic Governance: A Framework for Selecting Pro-poor and Gender Sensitive Indicators (Mjerenje demokratske uprave: okvir za odabir rodno osjetljivih pokazatelja i onih pokazatelja koji idu u prilog siromašnom stanovništvu)*, (Oslo Governance Centre: Oslo), 2006, str.1.
- ⁸ Radna grupa OECD-DAC-a o vrednovanju pružene pomoći, str.21-22.
- ⁹ Ekonomski i socijalni savjet UN-a, izvještaj generalnog sekretara, *Coordination of the Policies and Activities of the Specialized Agencies and Other Bodies of the United Nations System: mainstreaming the gender perspective into all policies and programmes in the United Nations system (Koordinacija politika i aktivnosti specijalizovanih agencija i drugih odbora sistema Ujedinjenih nacija: integracija rodne perspektive u sve politike i programe sistema Ujedinjenih nacija)*, 12. juni 1997.
- ¹⁰ UN-INSTRAW, 'Gender, Peace and Security Glossary' („Rječnik o rodni pitanjima, miru i bezbjednosti“), UN- INSTRAW, n.d.: Santo Domingo), pristupljeno na <http://www.un-instraw.org/en/index.php?option=content&task=view&id=37&Itemid=76>
- ¹¹ Bhansali, L.L., 'Engendering Justice: a Gender Assessment's Impact on Project Design' („Ugrožavanje pravde: uticaj rodne procjene na izradu projekta“), Svjetska banka, PremNotes, 'En Breve' juli 2005 br.76, str.2.
- ¹² OECD, 'Security System Reform and Governance', *DAC Guidelines and Reference Series* („Reforma sektora bezbjednosti i uprava“, *Smjernice i referentne liste DAC-a*), (OECD: Pariz), 2005, str.21.
- ¹³ van Goor, L., Virtual Discussion on 'Gendering SSR Assessments, Monitoring and Evaluations' (Virtualna diskusija o „Rodnom uticaju na procjene, nadgledanje i vrednovanje RSB-a“), UN-INSTRAW, DCAF, ODIHR, 4.-29. juni 2007.
- ¹⁴ Maley, J., 'Sexual Harassment Rife in Armed Forces' („Seksualno uznemiravanje u oružanim snagama“), *The Guardian*, 26. maj 2006.
- ¹⁵ Izvještaj Savjeta bezbjednosti UN-a, 'Update Report No. 3, Sexual Exploitation and Abuse by UN Peacekeeping Personnel' („Izvještaj br. 3, Seksualno iskorišćavanje i zloupotreba od strane osoblja mirovnih misija pod vodstvom UN-a“), 20. feb. 2006. http://www.securitycouncilreport.org/site/c.gIKWLeMTIsG/b.1429245/k.E83E/update_report_no_3BRsexual_exploitation_and_abuse_by_UN_peacekeeping_personnelBR20_february_2006.htm
- ¹⁶ <http://www.peacewomen.org/un/pkwatch/pkwatch.html>
- ¹⁷ Odjeljenje UN-a za mirovne operacije, 'Enhancing the Operational Impact of Peacekeeping Operations: Gender Balance in Military and Police Services Deployed to UN Peacekeeping Missions' („Jačanje operativnog uticaja mirovnih operacija: rodna ravnoteža u vojnim i policijskim službama u sklopu mirovnih misija UN-a“), Izvještaj o stanju, (UN DPKO Policy Dialogue: Njujork), 28.-29. mart 2006.
- ¹⁸ Guéhenno, J.M., UN USG za mirovne operacije, *Statement to the Security Council Open Debate on the Implementation of Resolution 1325 (2000) on Women, Peace and Security (Izjava na otvorenoj debati Savjeta bezbjednosti o primjeni Rezolucije 1325 o ženama, miru i bezbjednosti (2000.))*, (UN Sekretariat: Njujork), 26.okt. 2006.
- ¹⁹ Woroniuk, B., 'Conflict, Peace-building, Disarmament, Security' („Sukob, izgradnja mira, razoružavanje, bezbjednost“), Švedska agencija za međunarodni razvoj, dec.1998. Dostupno na internetu: <http://www.sida.se> Citirano u Denham, T., 'Police Reform and Gender', *Gender and Security Sector Reform Toolkit* („Reforma policije i rodna pitanja“, *Set priručnika o rodni pitanjima i reformi sektora bezbjednosti*), 2008.
- ²⁰ Na primjer, u izdanju Klingendala *Enhancing Democratic Governance of the Security Sector: An Institutional Assessment Framework (Jačanje demokratske uprave sektora bezbjednosti: okvir za institucionalnu procjenu)* nije data referenca u odnosu na žene ili rodna pitanja. Termin „rod“ je iskorišten samo dvaput – u opisu koji daje autor, a riječ „žene“ se uopšte ne pominje. Ball,N., Bouta, T. i van der Goor, L., *Enhancing Democratic Governance of the Security Sector: An Institutional Assessment Framework (Jačanje demokratske uprave sektora bezbjednosti: okvir za institucionalnu procjenu)*, Clingendael, 2003.
- ²¹ Anderlini, S.N., 'Mainstreaming Gender in Conflict Analysis: Issues and Recommendations' („Integracija rodni pitanja u analizu sukoba: pitanja i preporuke“), Izvještaji o socijalnom razvoju, Sprječavanje sukoba i obnova, Izvještaj br. 33, Svjetska banka, 2006, str.2.
- ²² McCartney, C., Fischer, M. i Wils, O., 'Security Sector Reform Potentials and Challenges for Conflict Transformation' („Potencijali i izazovi reforme sektora bezbjednosti za transformaciju sukoba“), *Berghof Handbook-Dialogue Series* (Berghof Research Centre for Constructive Conflict Management: Berlin), 2004, str.48.
- ²³ World Bank Poverty Net, 'Types of Data' („Tipovi podataka“). <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTPOVERTY/0,,contentMDK:20240661~menuPK:497974~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:336992,00.html>
- ²⁴ Prilagođeno iz OECD-DAC, 2007, str. 48-49.
- ²⁵ OECD-DAC, 2007. str.42.
- ²⁶ OECD-DAC, 2007, str.43.
- ²⁷ OECD, 2007, str.46.
- ²⁸ Jones, I., Virtual Discussion on 'Gendering SSR Assessments, Monitoring and Evaluations' (Virtualna diskusija o „Rodnom uticaju na procjene, nadgledanje i vrednovanje RSB-a“), UN-INSTRAW, DCAF, ODIHR, 4.-29. juni 2007.
- ²⁹ World Bank Poverty Net, 'Types of Data', 'Household Survey' („Tipovi podataka“, „Istraživanje po domaćinstvima“): <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTPOVERTY/0,,contentMDK:20240661~menuPK:497974~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:336992,00.html>
- ³⁰ World Bank Poverty Net, 'Types of Data' („Tipovi podataka“).
- ³¹ "Guidelines for Gender-based Violence – interventions in Humanitarian Settings Focusing on Prevention of and Response to Sexual Violence in Emergencies" („Smjernice za rodno nasilje – intervencija u humanitarnim uslovima usredsrijeđena na sprječavanje i odgovor na seksualno nasilje u kriznim situacijama“), Stalni međuagencijski odbor, Radna grupa za rodna pitanja u okviru humanitarne pomoći, 2005, str.25.
- ³² Verstegen, van de Goor i de Zeeuw, str.11.
- ³³ Verstegen, van de Goor i de Zeeuw, str.23.
- ³⁴ Verstegen, van de Goor i de Zeeuw, str.15.
- ³⁵ Jubb, N., Virtual Discussion on 'Gendering SSR Assessments, Monitoring and Evaluations' (Virtualna diskusija o „Rodnom

- uticaju na procjene, nadgledanje i vrednovanje RSB-a“), UN-INSTRAW, DCAF, ODIHR, 4.-29. juni 2007.
- ³⁶ Ornert, A., 'Virtual Discussion on 'Gendering SSR Assessments, Monitoring and Evaluations' (Virtualna diskusija o „Rodnom uticaju na procjene, nadgledanje i vrednovanje RSB-a“), UN-INSTRAW, DCAF, ODIHR, 4.-29. juni 2007.
- ³⁷ Savjet Evrope, 'Gender Mainstreaming Conceptual Framework, Methodology and Presentation of Good Practices, Final report of Activities of the Group of Specialists on Mainstreaming (EG-S-MS)' („Konceptualni okvir, metodologija i prezentacija dobrih praksi integracije rodnih pitanja, konačana izvještaj o aktivnostima Grupe stručnjaka za integraciju (EG-S-MS)“), (European Council: Strazburg), 1998.
- ³⁸ Commonwealth Secretariat, *The Commonwealth Plan of Action on Gender Equality 2005 – 2015 (Komonveltov pčan akcije za rodnu ravnopravnost od 2005.-2015. godine)*, (Commonwealth Secretariat: London), 2005, str.10, 25-31. <http://www.thecommonwealth.org/gender>
- ³⁹ Secretariat of the Pacific Community (SPC), 'Revised Pacific Platform for Action on Advancement of Women and Gender Equality, 2005 to 2015: A Regional Charter' (Revidirana platforma za akciju oblasti Tihog okeana za unapređenje položaja žena i rodnu ravnopravnost, 2005-2015. godine: regionalna povelja), (SPC: Noumea), 2005, str.17-48. <http://www.spc.int/women/ppa.html>
- ⁴⁰ Inter-American Commission of Women, 'Inter- American Program on the Promotion of Women's Human Rights and Gender Equity and Equality CIM/RES. 209/98 and AG/RES.1625 (XXIX-O/99)' (Interamerički program za promociju ljudskih prava žena i rodnu jednakost i ravnopravnost CIM/RES. 209/98 and AG/RES.1625 (XXIX-O/99)“), (Inter-American Commission of Women: Vašington), 1999.
- ⁴¹ Inter-American Commission of Women, 'Plan of Action of the CIM on Women's Participation in Power and Decision-Making Structures. CIM/RES. 189 (XXVIII-O/96)' (Plan akcija CIM-a za učešće žena u strukturama vlasti i odlučivanja CIM/RES. 189 (XXVIII-O/96)“), (Inter-American Commission of Women: Vašington), 1996.
- ⁴² Inter-American Commission of Women, 'Towards Justice with Gender, SEPIA II-Gender and Justice Meeting, Final Document' („Ka pravdi uz rodna pitanja, SEPIA II-sastanak o rodnim pitanjima i pravdi, konačan izvještaj“), (Inter-American Commission of Women: Vašington), 2002, stav 4.
- ⁴³ Inter-American Commission of Women, 2002, stav 1.
- ⁴⁴ 'The Egyptian Ombudsman Office for Gender Equality: Helping Women Obtain Fair Treatment' („Egipatska kancelarija ombudsmana za rodnu ravnopravnost: pomoć ženama u sticanju pravednog odnosa“), (Women Living under Muslim Laws, n.d.), pristupljeno na <http://www.wluml.org/english/news/egypt-ncw.pdf>
- ⁴⁵ Jeremy, G., 'Evaluation for Conflict Prevention Pools, Sierra Leone' („Vrednovanje za fondove za sprječavanje sukoba, Sijera Leone“), Izvještaj o vrednovanju EV 647, UK Department for International Development, 2004, str.9.
- ⁴⁶ Ball, N., et al., *Security and Justice Sector Reform Programming in Africa (Kreiranje programa reforme sektora bezbjednosti i pravosuđa u Africi)*, Radni dokument o vrednovanju 23, (DFID: London), april 2007. <http://www.oecd.org/dataoecd/42/1/38635081.pdf>
- ⁴⁷ Thompson, str.16.
- ⁴⁸ Dobar primjer je dat u UN-INSTRAW i UNDP LAC-SURF priručniku o tome kako nadgledati i vrednovati odgovor javnih bezbjednosnih institucija Južne Amerike na RN: UN-INSTRAW, Seguridad para Todas: La Violencia Contra las Mujeres y El Sector de Seguriad, INSTRAW, UNDP LAC-SURF.
- ⁴⁹ Ball, N. et al., *Security and Justice Sector Reform Programming in Africa (Kreiranje programa reforme sektora bezbjednosti i pravosuđa u Africi)*, Radni dokument o vrednovanju 23, (DFID: London), april 2007. <http://www.oecd.org/dataoecd/42/1/38635081.pdf>
- ⁵⁰ CIDA, *Guide for the Development of Results-based Management and Accountability Frameworks (Vodič za razvoj okvira za upravljanje na osnovu postignutih rezultata i odgovornost)*, 2001. http://www.tbs sct.gc.ca/eval/pubs/RMAF-CGRR/rmafcgrr_e.asp
- ⁵¹ Ova matrica nije sveobuhvatna i predstavlja pojednostavljen primjer koji ovdje obuhvata pojedinačne aktivnosti koje, takođe, nijesu uvijek sveobuhvatne.
- ⁵² CIDA, *A Guide on Gender Sensitive Indicators (Vodič za rodno osjetljive pokazatelje)*, (Canadian International Development Agency: Kvebek), 1997, str.5.
- ⁵³ Jones, I., 'Virtual Discussion on 'Gendering SSR Assessments, Monitoring and Evaluations' (Virtualna diskusija o „Rodnom uticaju na procjene, nadgledanje i vrednovanje RSB-a“), UN-INSTRAW, DCAF, ODIHR, 4.-29. juni 2007.
- ⁵⁴ Jubb, N., 'Virtual Discussion on 'Gendering SSR Assessments, Monitoring and Evaluations' (Virtualna diskusija o „Rodnom uticaju na procjene, nadgledanje i vrednovanje RSB-a“), UN-INSTRAW, DCAF, ODIHR, 4.-29. juni 2007.
- ⁵⁵ Hunt, J. i Rubin, D., 'Virtual Discussion on 'Gendering SSR Assessments, Monitoring and Evaluations' (Virtualna diskusija o „Rodnom uticaju na procjene, nadgledanje i vrednovanje RSB-a“), UN-INSTRAW, DCAF, ODIHR, 4.-29. juni 2007.
- ⁵⁶ Hunt, J., 'Virtual Discussion on 'Gendering SSR Assessments, Monitoring and Evaluations' (Virtualna diskusija o „Rodnom uticaju na procjene, nadgledanje i vrednovanje RSB-a“), UN-INSTRAW, DCAF, ODIHR, 4.-29. juni 2007.
- ⁵⁷ Wycoff i Oettmeier 1994 citirani u West, R., 'Democratic Oversight of Police Forces' („Demokratski nadzor na policijskim snagama“), Rule of Law Series Paper, Mechanisms for Accountability and Community Policing, (National Democratic Institute for International Affairs: Vašington), 2005, str. 39-40.
- ⁵⁸ <http://www.interaction.org/caw/services.html#Audit>
- ⁵⁹ Moser, C., 'An Introduction to Gender Audit Methodology: Its Design and Implementation in DFID Malawi' („Uvod u metodologiju rodne revizije: njen dizajn i primjena u DFID-u na Malaviju“), (Overseas Development Institute: London), 2005.
- ⁶⁰ Scutt, J.A., 'Virtual Discussion on 'Gendering SSR Assessments, Monitoring and Evaluations' (Virtualna diskusija o „Rodnom uticaju na procjene, nadgledanje i vrednovanje RSB-a“), UN-INSTRAW, DCAF, ODIHR, 4.-29. juni 2007.
- ⁶¹ National Center for Women and Policing, 'Recruiting and Retaining Women, A Self Assessment Guide for Law Enforcement' („Zapošljavanje i zadržavanje žena, vodič za samoprocjenu za agencije za sprovođenje zakona“), A Division of the Feminist Majority Foundation.
- ⁶² Valasek, K., 'Gender and Democratic Security Governance', *Public Oversight of the Security Sector: A Handbook for CSOs on Democratic Security Governance* („Rodna pitanja i demokratskom upravljanje bezbjednošću“, *Javni nadzor nad sektorom bezbjednosti: Priručnik za OCD o demokratskom upravljanju bezbjednošću*), Ur. Caparini, Cole i Kinzelbach. (Renasans: Bratislava), 2008.
- ⁶³ Mogeni, J. i Schroeder, E., 'Virtual Discussion on 'Gendering SSR Assessments, Monitoring and Evaluations' (Virtualna diskusija o „Rodnom uticaju na procjene, nadgledanje i vrednovanje RSB-a“), UN-INSTRAW, DCAF, ODIHR, 4.-29. juni 2007.
- ⁶⁴ 'Gender Audit Report' („Izvještaj o rodnoj reviziji“), Međunarodna organizacija rada, 2002. <http://www.ilo.org/public/english/bureau/gender/newsite2002/ab out/audit.htm>
- ⁶⁵ CIDA, *Guide to Gender-Sensitive Indicators (Vodič za rodno osjetljive pokazatelje)*, (Canadian International Development Agency: Kvebek), 1997, str.9.
- ⁶⁶ Jones, I., 'Virtual Discussion on 'Gendering SSR Assessments, Monitoring and Evaluations' (Virtualna diskusija o „Rodnom uticaju na procjene, nadgledanje i vrednovanje RSB-a“), UN-INSTRAW, DCAF, ODIHR, 4.-29. juni 2007.
- ⁶⁷ Rubin, D. i Missokia, E., 'Gender Audit for USAID/Tanzania' („Rodna revizija za USAID/Tanzanija“), (US Agency for International Development: Vašington), 2006, str.5.
- ⁶⁸ Datan, M. i Woroniuk, B., 'Department for Disarmament Affairs Gender Mainstreaming Action Plan' („Akcioni plan za integraciju rodnih pitanja Odjeljenja za poslove razoružanja“), Odjeljenje UN-a za poslove razoružanja, april 2003. <http://disarmament.un.org/gender/gmap.pdf>
- ⁶⁹ Hunt, J., 'Virtual Discussion on 'Gendering SSR Assessments, Monitoring and Evaluations' (Virtualna diskusija o „Rodnom uticaju na procjene, nadgledanje i vrednovanje RSB-a“), UN-INSTRAW, DCAF, ODIHR, 4.-29. juni 2007.
- ⁷⁰ Northern Ireland Police Board, 'The Gender Action Plan - Dismantling Barriers to reflect the community we serve - The Recruitment, Retention and Progression of Female Officers and Staff' („Akcioni plan o rodnim pitanjima – uklanjanje prepreka

kako bi se odrazila zajednica u kojoj služimo – zapošljavanje, zadržavanje na poslu i napredovanje ženskih oficira i osoblja“). <http://www.psn.police.uk/report-recommendations-15-10-04.pdf>

- ⁷¹ Valasek, Kristin sa Nelson, K., 'Securing Equality, Engendering Peace: A Guide to Policy and Planning on Women, Peace and Security (UNSCR 1325)' („Omogućavanje jednakosti, ugrožavanje mira: Vodič za planiranje i određivanje politike o ženama, miru i bezbjednosti (UNSCR 1325)“), UN-INSTRRAW, 2006.
- ⁷² Ekonomski i socijalni savjet UN-a, Agreed Conclusions on Gender Mainstreaming (Dogovoreni zaključci o integraciji rodnih pitanja), (UN ECOSOC: Ženeva), 1997.
- ⁷³ UNDP, *Independent analytical study, Gender Mainstreaming into Policy of Ministries: the Kyrgyz Experience (Nezavisna analitička studija, Integracija rodnih pitanja u politike ministarstava: Iskustva iz Kirgistan), (Primjer Ministarstva rada i socijalne zaštite Republike Kirgistan)*, UNDP, Bišek, 2004.
- ⁷⁴ Dahrendorf, N., 'Sexual Exploitation and Abuse: Lessons Learned Study, Addressing Sexual Exploitation and Abuse in MONUC' („Seksualno iskorišćavanje i zloupotreba: studija o naučenim lekcijama, rješavanje problema seksualnog iskorišćavanja i zloupotrebe u MONUC-u“), UN DKPO Jedinica za najbolje prakse, mart 2006.
- ⁷⁵ UNESCO, *UNESCO's Gender Mainstreaming Implementation Framework (GMIF) for 2002-2007 (UNESCO-ov okvir za sprovođenje integracije rodnih pitanja (GMIF) od 2002.-2007. godine)*, 2003. <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001318/131854e.pdf>
- ⁷⁶ Leadbetter, H., *Gender Budgeting (Rodno budžetiranje)*, Odjeljenje za međunarodni razvoj. http://www.dfid.gov.uk/aboutdfid/organisation/pfm_a/pfma-gender-budget.pdf
- ⁷⁷ Budlender, D., UNIFEM. <http://www.gender-budgets.org/> 2006
- ⁷⁸ Sastanak ministara finansija zemalja Komonvelta, Đorđtaun, Gvajana, 15.-17. okt. 2007, Privremeni dnevni red, tačka 7 FMM(07)17, 'Gender Responsive Budgets In The Commonwealth Progress Report: 2005-2007' („Rodno odgovorni budžeti i izvještaju o napredku Komonvelta: 2005.-2007. godina“), Izvještaj Jedinice za program socijalne transformacije (STPD), str.13.